

В. Вдовченко

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ
ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ
ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ УЧНІВ
ПРОФІЛЬНИХ КЛАСІВ У ХУДОЖНЬО-
ПРОЄКТНІЙ ТВОРЧОСТІ**

За змістом навчальних програм

**«Основи дизайну», «Художньо-проектна творчість»,
«Художнє проектування»**

Вдовченко В.В., доктор філософії в галузі дизайну, старший науковий співробітник відділу технологічної освіти Інституту педагогіки НАПН України, професор, вчитель вищої категорії, вчитель-методист, член Національної спілки дизайнерів України.

ЗМІСТ

Психолого-педагогічне емпіричне дослідження психологічних особливостей професійної спрямованості учнів профільних класів у художньо-проектній творчості	4
1. Методика та організація дослідження психологічних особливостей професійної спрямованості учнів профільних класів	4
2. Аналіз результатів дослідження прояву психологічних особливостей професійної спрямованості учнів профільних класів	17
3. Взаємозв'язок чинників психологічних особливостей та професійної спрямованості учнів дизайнерського напрямку.....	44
Висновки	50
Список використаних джерел.....	53
Додатки.....	62

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЕМПІРИЧНЕ
ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ
ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ УЧНІВ ПРОФІЛЬНИХ
КЛАСІВ У ХУДОЖНЬО-ПРОЄКТНІЙ ТВОРЧОСТІ**

**За змістом навчальних програм
«Основи дизайну», «Художньо-проектна творчість»,
«Художнє проєктування»**

1. Методика та організація дослідження психологічних особливостей професійної спрямованості учнів профільних класів

Метою психолого-педагогічного емпіричного дослідження стало визначення психологічних особливостей професійної спрямованості учнів профільних класів за змістом навчальних програм «Основи дизайну», «Художньо-проектна творчість», «Художнє проєктування».

Дослідження проводилося на базі ліцею податкової та рекламної справи №21 м. Києва. На всіх етапах дослідження в ньому брали участь учні кількістю 63 особи віком від 16-18 років, серед них – 20 жіночої статі та 25 – чоловічої (табл. 1).

Таблиця 1

Опис вибірки дослідження

Досліджувані	Характеристика досліджуваних				
	Стать	Кількість досліджуваних у %	Вік досліджуваних		
16			17	18	
10 клас (23)	Юнаки (13)		10	3	
	Дівчата (10)		8	2	
11 клас (22)	Юнаки (12)			8	4
	Дівчата (10)			7	3

З огляду на важливе значення мотивації до участі в дослідженні для одержання достовірних результатів ми зацікавили учнів тим, що:

- а) участь у дослідженні буде (у цьому випадку вказувалися тільки код);
- б) після обробки дані результатів були доведені до відома кожного учасника дослідження (кожному ми роздавали реєстраційні листки з його результатами та проводили групову консультацію з їхньої інтерпретації).

В даному емпіричному дослідженні були використані такі психодіагностичні методики (табл. 2):

1. Методика „Диференційно-діагностичний опитувальник" (ДДО) Є.О. Климова щодо спеціальних здібностей.

2. Методика діагностики професійної спрямованості особистості Б. Басса.

3. Модифікований варіант анкети «Ставлення до обраної професії».

4. Методика творчих здібностей Є. Торренса для дослідження невербального аспекту креативності (субтест «Завершення малюнків»).

5. Методика оцінки творчих здібностей С. Медніка для дослідження вербального аспекту креативної активності.

Методики дослідження психологічних особливостей професійної спрямованості учнів профільних класів за змістом навчальних програм «Основи дизайну», «Художньо-проектна творчість» подаємо в табл. 2.

Методики дослідження психологічних особливостей професійної спрямованості учнів профільних класів за змістом навчальних програм «Основи дизайну», «Художньо-проектна творчість»

Напрями психологічного дослідження професійної спрямованості	Мета, завдання	Назва методики психодіагностики, автор
Схильності до професійних інтересів	Діагностика схильностей та професійних інтересів учнів (для відбору згідно з класифікацією типів професій та визначення професійно важливих якостей)	Методика (ДДО) Є.О. Климова щодо спеціальних здібностей.
Входження в професійну діяльність на профільному рівні	Визначення професійної спрямованості особистості	Методика діагностики професійної спрямованості особистості Б. Басса
Ставлення учнів до обраного профілю	Діагностика ставлення учнів до обраного профілю	Авторська анкета «Ставлення до обраного профілю» В. Вдовченка
Виявлення творчих здібностей	Дослідження творчих здібностей (невербальна креативність)	Методика дослідження невербальної креативності Тест Е. Торренса (субтест «Завершення малюнків»)
Оцінка творчих здібностей	Оцінювання творчих здібностей особистості (вербальна креативність)	Методика дослідження вербальної креативності Тест С. Медніка (тест віддалених асоціацій) вербальна креативність

Опис зазначених вище методик:

1. Методика „Диференційно-діагностичний опитувальник" (ДДО) Є.О. Климова щодо спеціальних здібностей (Додаток А).

Диференційно-діагностичний опитувальник (ДДО) Є.О. Климова класифікує професії за предметом праці. Цей опитувальник надає істотну допомогу у виявленні індивідуальної переваги предмета праці, а, отже, і певної групи професій у сфері художньо-проектної творчості.

Для визначення складу професійних здібностей майбутніх фахівців художньо-проектної сфері ми скористалися відомою методикою

„Диференційно-діагностичний опитувальник" (ДДО) Є.О. Климова, яка була вперше опублікована у 1976 р.

Методика визначає психологічні особливості учнів щодо спеціальних здібностей, а саме:

- 1) підсистема соціальних здібностей: комунікативні та організаційні;
- 2) підсистема конструктивних здібностей: складовими цієї підсистеми є найперше гностичні та оперативно-виконавські здібності.

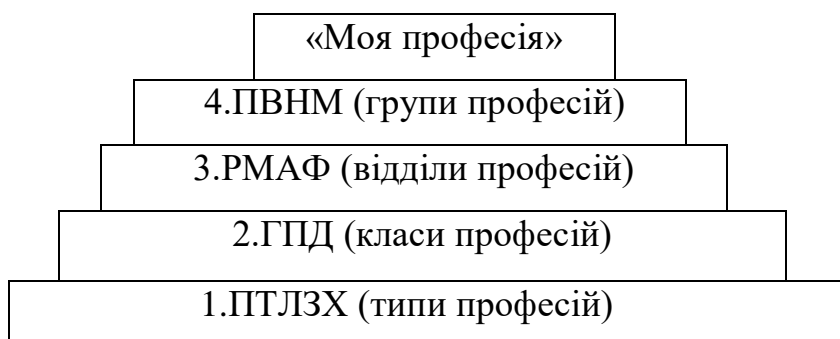
Гностичні, в свою чергу, поділяються на діагностичні та креативні (художні) здібності. Щодо оперативно-виконавських, то до їх складу входять соціально-організаційні та психомоторні здібності.

В основу методики ДДО Є.О.Климова покладено 4 ознаки:

- особливості предмету праці;
- мета праці;
- характер знарядь праці;
- умови праці.

Формула «моєї професії», або професії-мрії (тієї професії, яку вибирає учень, як суб'єкт вибору), полягає в простому варіанті з чотирьох позицій, які умовно позначаються літерами, що відповідно позначають: 1) тип, 2) клас, 3) відділ, 4) групу професій.

Формула «моєї професії»

Перший ярус складають типи професій (П, Т, Л, З, Х);

другий ярус – класи (гностичні, перетворюючі, дослідницькі);

третій ярус – відділи професій (Р – професії ручного типу, М – машинно-ручного, А – автомат, Ф – професії з перевагою функціональних засобів праці);

четвертий ярус – групи професій (за ознакою предметних і соціальних умов праці). П – праця в умовах звичайного побутового мікроклімату; В – праця на відкритому повітрі; Н – праця в незвичайних умовах (під водою, землею тощо); М – праця з підвищеною моральною відповідальністю за здоров'я і життя людей.

Предмет праці — це об'єкт, на який спрямована людська діяльність. Це може бути інша людина, жива і нежива природа, технічні об'єкти, символи, знаки, художній образ.

Згідно з класифікацією професії залежно від предмета праці поділяються на п'ять типів: «людина — природа», «людина — техніка», «людина — людина», «людина — знакова система», «людина — художній образ».

Відповідно до особливостей основних цілей діяльності професії та спеціальності поділяються на класи:

- гностичні (розпізнавати, визначати);
- перетворюючі (обробляти, обслуговувати);
- дослідницькі (винайти, придумати).

Основні *особисті якості*, необхідні працівнику для певного класу професій:

1) гностичні – інтерес до властивостей певних об'єктів, виражена пізнавальна активність, стійкість уваги, спостережливість;

2) перетворюючі – схильність до практичного впливу на навколишнє середовище, інтерес до процесу і результату цього впливу, активність і працездатність;

3) дослідницькі – інтерес до нового, здатність легко відмовлятися від звичного способу мислення, схильність до пошуку нових варіантів.

Класифікацію професій за Є.О.Климовим представляємо в табл. 3.

Класифікація професій за Є.О. Климовим

Ознаки класифікації	Вид класифікації	Класифікація професій				
		Людина – людина (Л)	Людина – техніка (Т)	Людина – природа (П)	Людина – знакова система (З)	Людина – художній образ (Х)
Предмет праці	Типи професій					

Характеристику типів професій за класифікацією Є.О. Климова представляємо в табл. 4.

Характеристика типів професій за класифікацією Є.О. Климова

Тип професії	Вид діяльності	Предмет праці	Основні вимоги, що ставляться професією до особи
Людина – людина	Виховання, навчання, управління, медичне, побутове, правове, ін-формаційне обслуговування	Людина, групи людей, колектив, військові підрозділи, шкільні та навчальні класи, групи дитсадків	Здатність встановлювати взаємини з людьми, допомога в оволодінні основами наук, акуратність, пунктуальність, доброта, готовність прийти на допомогу іншій людині, привітність, доброзичливість, самокритика, самовладання, спостережливість, емоційна стійкість, розподіл уваги, логічність мислення, високі показники пам'яті.
Людина – техніка	Створення, монтаж, складання, експлуатація, управління, ремонт	Машини, механізми, агрегати, технічні системи, об'єкти, транспортні засоби	Значні вимоги до сприймання, високий інтелект, хороша координація рухів, точність, технічне мислення, стійкість нервової системи, витримка, стійкість уваги, здатність до її розподілу і переключення, високі показники оперативної, зорової пам'яті, організованість, цілеспрямованість, витривалість, самоконтроль, врівноваженість
Людина – природа	Вивчення, дослідження, добування, вирощування, догляд, профілактика захворювань	Об'єкти живої та неживої природи, земля, атмосфера, корисні копалини, рослини, тварини, біологічні процеси	Здатність встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, аналітичне мислення, вміння передбачати та оцінювати мінливі природні фактори, знання природної системи, багата уява, оперативне мислення, спостережливість, наполегливість, відповідальність, стійкість, розподіл та довільне переключення уваги, наочно-образна та зорова пам'ять

Людина – знакова система	Обчислення, підрахунки, виконання креслень, схем, переклади текстів з однієї мови на іншу, упорядкування, збирання, аналіз та зберігання інформації, ведення записів	Тексти, цифри, формули, мови, коди, умовні позначення, поняття, звукові сигнали, креслення, карти, схеми	Високі вимоги до точності зорового сприймання та його об'єму, концентрація уваги, довгочасна пам'ять, логічне мислення, зорові уявлення, вміння аналізувати та узагальнювати інформацію, емоційна стійкість, терпіння, самовладання, точність рухів, відповідальність, організованість
Людина – художній образ	Художнє відображення дійсності, проектування, моделювання, відтворення, створення образів, виготовлення художніх виробів, копіювання	Художній образ, музика, предмети образотворчого мистецтва, скульптура, літературні твори, технічна естетика, витвори прикладного мистецтва	Добре розвинутий художній смак, розвинуте просторове мислення, концентрація та стійкість уваги, спостережливість, творча уява, образне мислення, емоційність, наочно-образна пам'ять, здатність до перевілення, яскравість зорового сприймання, точність

Як переконуємося за таблицями 3 та 4 Є.О. Климова, названі типи не можуть бути суворо обмеженими. До уваги беруться лише найяскравіші ознаки, притаманні кожному з цих типів.

Обладнання: список видів діяльності та бланк відповідей.

Порядок роботи: учням пропонується ознайомитися з наступною інструкцією, яка міститься у бланку опитувальника, і дати відповідь згідно запропонованої системи оцінювання.

Інструкція: Зробіть запис в бланк відповідей відповідною позначкою найбільш привабливі для вас види діяльності. Цифри в стовпцях таблиці відповідають номеру запитання у списку видів діяльності.

Оцінювання проходить наступним чином:

Біля цифр у таблиці кожний піддослідний ставить плюси або мінуси у колонках біля кожної відповіді на запитання залежно від того, чи відповідає сказане його інтересам.

На основі отриманих даних робиться висновок про наявність і розвиток професійних нахилів учнів та перевагу до відповідного типу професії, а також можна прослідкувати гендерні розбіжності.

2. Методика діагностики професійної спрямованості особистості Б. Басса (Додаток Б).

Методика діагностики професійної спрямованості Б. Басса використовується для вивчення і діагностики професійної спрямованості особистості, до складу методики входить анкета, яка була вперше опублікована Б. Бассом у 1967 р. Ця анкета складається з 27 пунктів-суджень, по кожному з яких можливі 3 варіанта відповідей, які співпадають з трьома напрямками особистості.

Напрямок особистості – інтегральна і генералізована якість особистості. Сукупність стійких мотивів орієнтуючих діяльність особистості. Характеризується інтересами, нахилами та ідеалами особистості, які відображають її світогляд. Виражається у гармонійності і об'єктивності знань. Проявляється у світогляді, духовних потребах і практичних діях.

За допомогою методики виявляються наступні напрямки спрямованості особистості в процесі діяльності:

1. Спрямованість на себе (СЯ) – орієнтація на пряму винагороду і задоволення особистих потреб залежно від якості роботи, точки зору співробітників, наполегливість у досягненні статусу, конкурентноздатність, динамічність, інтровертність.

2. Спрямованість на спілкування (СС) – прагнення при будь-яких умовах підтримувати відносини з людьми, орієнтація на спільну діяльність (не обов'язково для виконання справи, а заради самого спілкування), орієнтація на соціальне схвалення, залежність від групи, потреба в підтримці і емоційних відносинах з людьми, екстравертність.

3. Спрямованість на справу, діло (СД) – зацікавленість у вирішенні ділових проблем, виконання роботи якнайкраще, орієнтація на ділове

співробітництво, здатність відстоювати в інтересах справи власну точку зору, корисну для досягнення мети, амбровертність.

Обладнання: текст опитувальника та бланк відповідей.

Порядок роботи:

Учням пропонується відповісти на запитання опитувальника, який містить 27 суджень, на кожне з яких дається 3 відповіді (а, б, в).

Інструкція:

1. З відповідей на кожен пункт виберіть той, який найкраще виражає Вашу позицію на питання. Можливо, що якісь із варіантів відповідей здадуться Вам рівноцінними. Проте ми просимо Вас відібрати з них тільки один варіант, а саме той, котрий найбільшою мірою відповідає Вашій думці й найбільш вартісний для Вас. Букву, якою позначена відповідь (а, б, в), напишіть на аркуші для запису відповідей поруч із номером відповідного пункту (1–27) під рубрикою «найбільше».

2. Потім з відповідей на кожен пункт виберіть ту, що найменше відповідає Вашій позиції. Букву, якою позначена відповідь, знову напишіть на аркуші для запису відповідей поруч із номером відповідного пункту, у стовпчику під рубрикою «найменше».

3. Отже, для відповіді на кожне питання Ви використаєте дві букви, які й запишіть у відповідні стовпчики. Інші відповіді ніде не записуються. Намагайтеся бути максимально правдивим. Серед варіантів відповіді немає «гарних» або «поганих», тому не намагайтеся вгадати, яка з відповідей є «правильною» або «кращою» для Вас.

На тестування відводиться орієнтовно до 25 хвилин.

Обробка результатів.

Кожна відповідь у стовпчику

- «Найбільш привабливо» — 2 бали,
- «Найменш привабливо» — 0 балів,
- відповідям, що не потрапили в жодний стовпчик — 1 бал.

Бали, набрані за всіма 27 судженнями, додаються до кожного виду спрямованості окремо за наведеним ключем.

3. Авторська анкета «Ставлення учнів до обраної професії» В.В. Вдовченка (Додаток В)

Анкета складається із 10 питань, якими визначено фактори та мотиви вибору майбутньої професії, види діяльності, популярні і непопулярні професії у наш час, професійні плани після здобуття певної професії.

Обладнання текст анкети, реєстраційний бланк.

Порядок роботи: респондентам потрібно обрати одну із поданих відповідей та занести результати у відповідний бланк.

Обробка результатів: ми підраховуємо дані анкети та складаємо діаграми для наочності. Потім робимо відповідні висновки щодо ставлення учнів до обраної професії.

4. Методика вивчення рівня невербальної креативності за Е. Торренсом. (субтест «Завершення малюнків») (Додаток Д).

Пропонований варіант тесту являє собою набір картинок з деяким набором елементів (ліній), використовуючи які, випробовуваним необхідно домалювати картинку до деякого осмисленого зображення. У даному варіанті тесту використовується 10 картинок, що не дублюють за своїми вихідним елементам одна одну і дають найбільш надійні результати. При проведенні дослідження не рекомендується повідомляти піддослідним про предмет дослідження. Тест проводиться як в індивідуальному, так і в груповому варіанті. Час тестування по можливості ми не обмежували, орієнтовно відводячи на кожну картинку по 1-2 хв. При цьому необхідно підбадьорювати тестованих, якщо вони довго обдумують або зволікають. У тесті використовуються наступні показники креативності:

Оригінальність (Or), що виявляє ступінь несхожості створеного випробовуваним зображення на зображення інших досліджуваних (статистична

рідкість відповіді). При цьому слід пам'ятати, що двох ідентичних зображень не буває, відповідно, говорити слід про статистичну оригінальність типу малюнків. У доданому нами додатку наведені різні типи малюнків і їх умовні назви, запропоновані автором адаптації даного тесту, що відображають загальну істотну характеристику зображення. Слід врахувати, що умовні назви малюнків, як правило, не збігаються з назвами малюнків, даними самими випробовуваними. Оскільки тест використовується для діагностики невербальної креативності, назви картинок, запропоновані піддослідними, з наступного аналізу виключаються і використовуються тільки в якості допоміжного засобу для розуміння суті малюнка.

Унікальність (Ун), що визначається як сума виконаних завдань, що не мають аналогів у вибірці (атласі малюнків).

Обладнання: реєстраційний бланк із незавершеними малюнками.

Інструкція до тесту. Перед вами бланк з недомальованими картинками. Вам необхідно домальовати їх, обов'язково включаючи запропоновані елементи в контекст і намагаючись не виходити за обмежувальні рамки малюнка. Домальовувати можна що завгодно і як завгодно, бланк при цьому можна обертати. Після завершення малюнка необхідно дати йому назву, яку слід підписати в рядку під малюнком.

Обробка результатів тестування.

Для обробки результатів за критерієм «оригінальність» використовується атлас типових малюнків.

Необхідно зіставити домальовані картинку з наявними в атласі, звертаючи увагу при цьому на використання подібних деталей і смислових зв'язків; при знаходженні схожого типу надати даному малюнку оригінальність, зазначену в атласі. Якщо в атласі немає такого типу малюнків, то оригінальність даної домальованою картинку вважається 1,00, тобто вона унікальна. Показник «оригінальність» малюнка оцінюється виходячи із його масиву даних і підраховується за такою формулою:

$$Or = 1 - \frac{x-1}{X_{\max} - 1},$$

де Or – оригінальність даного типу малюнка; x – кількість малюнків іншого типу; X_{\max} – максимальна кількість малюнків в типі серед всіх типів малюнків для даної вибірки досліджуваних.

Індекс оригінальності підраховувався як середнє арифметичне оригінальностей всіх картинок.

Індекс унікальності – як сума всіх унікальних картинок.

5. *Тест С. Медніка (тест віддалених асоціацій). вербальна креативність.* (Додаток Ж)

Метою тесту є діагностика вербальної складової креативності для будь-яких професій, яка визначається як процес перекомбінування елементів ситуації в нові комбінації і спрямована на виявлення та оцінку існуючого у піддослідного прихованого (або блокованого) креативного потенціалу.

Методика складається із розминки та *двох серій* завдань (по 10 словесних тріад кожна). Дуже велике значення надається проведенню розминки, яка є необхідною для полегшення процесу входження піддослідних в діяльність та адаптацію до неї.

Відразу ж після розминки надається *серія 1* основних завдань.

Піддослідному необхідно встановити між словами асоціативний зв'язок шляхом знаходження четвертого, яке поєднувало б елементи таким чином, щоб з кожним з них воно утворювало певне словосполучення. Стимульний матеріал до тесту містить 10 словесних тріад.

Ми адаптували дану методику для виявлення таких показників креативності: оригінальність та унікальність як професійно-важливих якостей учнів профільних класів, які навчаються за навчальними програмами «Основи дизайну», «Художньо-проектна творчість», що надає можливість виявляти здібності до творчості безпосередньо в дизайнерській (художньо-проектній) діяльності.

Методика проводиться як в індивідуальному, так і в груповому варіанті. Час на виконання завдань не обмежувався, але заохочувалися тимчасові витрати на кожен трійку слів не більше 2-3 хв.

Обладнання: реєстраційний бланк, стимульні трійки слів.

Порядок роботи. Учням пропонується виконати роботу відповідно до інструкцій.

Інструкція до тесту С. Медніка серії 1:

Характерною рисою серії 1 являється те, що надається інструкція, яка не містить установки на досягнення оригінальних результатів.

Вам пропонуються трійки слів, до яких необхідно підібрати четверте слово так, щоб воно поєднувалося з кожним з трьох запропонованих слів. Наприклад, для трійки слів "гучна – правда – повільно" відповіддю може служити слово "говорити" (голосно говорити, говорити правду, повільно говорити). Ви можете змінювати слова граматично і використовувати прийменники, не змінюючи при цьому самі слова як частини мови.

Відповіді записуйте до бланку відповідей в рядок з відповідним номером.

Інтерпретація результатів тестування:

Для оцінки результатів тестування пропонується наступний алгоритм дій. Нам необхідно зіставити відповіді випробовуваних з наявними типовими відповідями і при знаходженні схожого типу надати даній відповіді оригінальність, зазначену в списку. Якщо в списку немає такого слова, то оригінальність даної відповіді вважається рівною 1,00.

Індекс оригінальності підраховується як середнє арифметичне оригінальності всіх відповідей. Кількість відповідей може не збігатися з кількістю "трійок слів", так як в одних випадках випробовувані можуть дати декілька відповідей, а в інших – не дати жодного.

Формула індексу оригінальності кожної відповіді: $Z_i = 1/r$,

де Z - індекс оригінальності кожної відповіді;

i – номер завдання;

r – частота повторюваності конкретної відповіді у кожного піддослідного, відносно даної вибірки.

Формула індексу оригінальності роботи піддослідного: $Nop = \sum Z_i / X$,

де Nop – індекс оригінальності роботи;

X – загальна кількість відповідей.

Інструкція до тесту С. Медніка серії 2:

Серія 2 проводиться з піддослідними через певний проміжок часу (3-5 днів) після першої серії. Стимульний матеріал залишається тим самим, але дається інша установка. При проведенні другої серії піддослідним пропонують тестові завдання з класичною інструкцією, яка містить орієнтацію на досягнення, що стимулюють появу оригінальних відповідей. Дається установка на придумування оригінальних відповідей: «Постарайтеся, щоб ваші відповіді були якомога оригінальніші і яскравіші, спробуйте подолати стереотипи і придумати щось нове. Постарайтеся придумати максимальну кількість відповідей на кожну трійку слів».

Після цього психологу необхідно зіставити відповіді випробовуваних з наявними типовими відповідями та визначити індекс унікальності.

Індекс унікальності дорівнює кількості всіх унікальних (що не мають аналогів в типовому переліку) відповідей.

Унікальною визнавалася відповідь, в якій індекс оригінальності дорівнював одиниці ($Z_i=1$);

Формула індексу унікальності: $N_{un} = 1/X$,

де N_{un} – індекс унікальності відповідей;

1 – кількість унікальних відповідей.

При проведенні методики рекомендується уникати відкритого обговорення предметної спрямованості дослідження.

Тест передбачає як індивідуальну, так і групову форму дослідження. Час тестування обмежувати не рекомендується.

2. Аналіз результатів дослідження прояву психологічних особливостей професійної спрямованості учнів профільних класів

В результаті проведеного дослідження нами був отриманий ряд даних, які піддалися подальшій обробці і детальному аналізу.

Нагадаємо, що мета нашого дослідження полягає у виявленні найхарактерніших особистісних психологічних особливостей учнів профільних класів пов'язаних з їхньою нинішньою профільною, а перспективно – професійною спрямованістю, а саме: у діагностиці особистісної спрямованості учнів та схильностей до вибору професії.

1. *Методика (ДДО) Є.О. Климова щодо спеціальних здібностей (Додаток А).*

За допомогою цієї методики нами систематизовано основні види психологічних особливостей та здібностей учнів профільних класів, що виокремлено за такими ознаками: предмет праці, мета праці, знаряддя праці, умови праці. Методика передбачає чотири етапи:

- 1) складання професіографічної «конфігурації» професії художньо-проектного напрямку;
- 2) визначення схильності учнів профільних класів до певного типу професій, виду дизайну та спеціалізації;
- 3) підтвердження взаємозалежності сфер життєдіяльності та видів дизайну;
- 4) перевірка взаємозалежності сфер життєдіяльності та видів дизайну, відповідно до обраної профілізації учнів профільних класів.

На першому етапі була складена нами професіографічна «конфігурація» професії дизайнер. Вона дає підстави для визначення професійно важливих якостей особистості учня профільного класу, відповідно до його природніх здібностей, а також визначення основних *особистих якостей*, необхідні учнів профільних класів для здобуття професії

художньо-проектного напрямку. Психологічну характеристику професії художньо-проектного напрямку за ознаками процесу праці подаємо в табл. 5.

Таблиця 5

Психологічна характеристика професії художньо-проектного напрямку

Ознаки процесу праці	Професійно важливі якості особистості
Предмет праці	Художній образ: предмети образотворчого мистецтва, скульптура, технічна естетика, витвори прикладного мистецтва
Мета праці	Художнє відображення дійсності: проектування, моделювання, відтворення, створення образів, виготовлення художніх виробів.
Знаряддя праці	Творча уява, образне мислення, емоційність, наочно-образна пам'ять, здатність до перевтілення, яскравість зорового сприймання, креативність, оригінальність, унікальність, добре розвинутий художній смак, розвинуте просторове мислення, концентрація та стійкість уваги, спостережливість
Умови праці	Функціональна працездатність, витривалість, емоційна стійкість, відповідальність.

Як бачимо з табл. 5 професії художньо-проектного напрямку притаманні такі основні психологічні особливості та природні здібності учнів профільної школи: творча уява, образне мислення, емоційність, здатність до перевтілення, креативність, оригінальність, унікальність, добре розвинутий художній смак,

На другому етапі психологічного дослідження за методикою ДДО Є.О. Климова проводилось визначення схильності учнів профільної школи до певного типу професій, виду дизайну та спеціалізації (табл. 6).

Таблиця 6

Розподіл опитаних учнів-дизайнерів відповідно до типу професій

Тип професій	Респонденти				Загальні результати	
	Юнаки		Дівчата		К-ть	%
	К-ть	%	К-ть	%		
Людина-людина	1		1		2	
Людина-природа	1		1		2	
Людина-художній образ	7		9		16	
Людина-знакова система	8		4		12	
Людина-техніка	9		4		13	
Всього:	25		20		45	100

Як бачимо з табл. 6 більшість учнів надають перевагу типу професій «людина-художній образ» (28,57%), «людина – техніка» (23,83%) «людина-знакова система» (22,22%) менший відсоток складає тип професій «людина-природа» (19,04%) та «людина-людина» лише (6,34%)

Результати опитаних учнів художньо-проектного напрямку, відповідно до типу професій за методикою О.Є. Климова зображені на рис. 1.

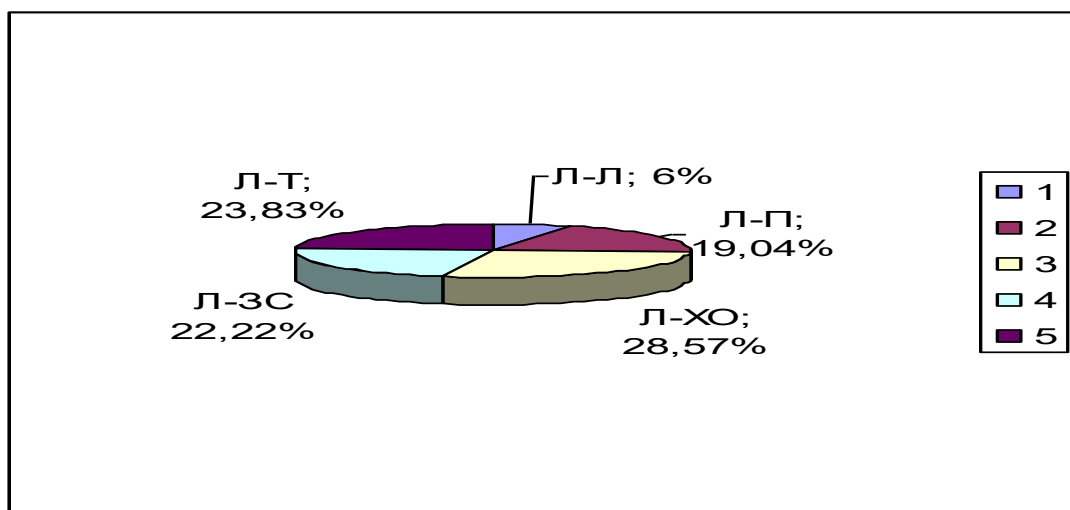

Рис. 1. Розподіл опитаних учнів дизайнерського напрямку відповідно до типу професій

За табл. 6 можна також помітити гендерні відмінності у виборі юнаків і дівчат: для перших більш привабливими є тип «людина-техніка» (22,22%), «людина-знакова система» (19,04%), тоді як другі в більшості випадків обирають професії типу «людина-художній образ» (19,04%) та «людина-природа» (15,87%), Цікавим є факт повної протилежності відповідей, які стосуються професій типу «людина-техніка»: юнаки – 22,22% (максимум відповідей), дівчата – лише 1,58 % та «людина-знакова система: юнаки – 19,04% (максимум відповідей), дівчата – лише 3,17 %.

2. *Методика діагностики професійної спрямованості особистості Б. Басса (Додаток Б).*

Для визначення особистісної спрямованості досліджуваних учнів було використано *методику визначення спрямованості особистості Б. Басса*, яка дає нам можливість визначити вид професійної спрямованості. Методика передбачає три шкали спрямованості: 1) на себе (СЯ), 2) на спілкування (СС), 3) на справу (СД). Розкриємо їх сутність.

1. Спрямованість на себе (СЯ) – орієнтація на пряму винагороду і задоволення особистих потреб залежно від якості роботи, точки зору співробітників, наполегливість у досягненні статусу, конкурентноздатність, динамічність, інтровертність.

2. Спрямованість на спілкування (СС) – прагнення при будь-яких умовах підтримувати відносини з людьми, орієнтація на спільну діяльність (не обов'язково для виконання справи, а заради самого спілкування), орієнтація на соціальне схвалення, залежність від групи, потреба в підтримці і емоційних відносинах з людьми, екстравертність.

3. Спрямованість на справу, діло (СД) – зацікавленість у вирішенні ділових проблем, виконання роботи якнайкраще, орієнтація на ділове співробітництво, здатність відстоювати в інтересах справи власну точку зору, корисну для досягнення мети, амбровертність.

Розглянемо результати розподілення різних груп респондентів за типами спрямованості за методикою Б. Басса (табл. 7).

Таблиця 7

Розподілення різних груп респондентів за типами спрямованості

(за методикою Б. Басса)

Вид професійної спрямованості особистості	Респонденти		Загальна к-ть учнів
	К-ть юнаків	К-ть дівчат	
На себе (СЯ)	8	5	13
На спілкування (СС)	5	6	11
На справу, діло (СД)	9	12	21
	25	20	45

Як бачимо з табл. 7 учнів розподіляються на три групи: осіб, у яких переважає спрямованість на себе 43.3%; осіб, у яких переважає спрямованість на спілкування 11,8%; осіб, у яких переважає спрямованість на роботу 44,9%. Подаємо це наочно на рисунку (рис. 2.).

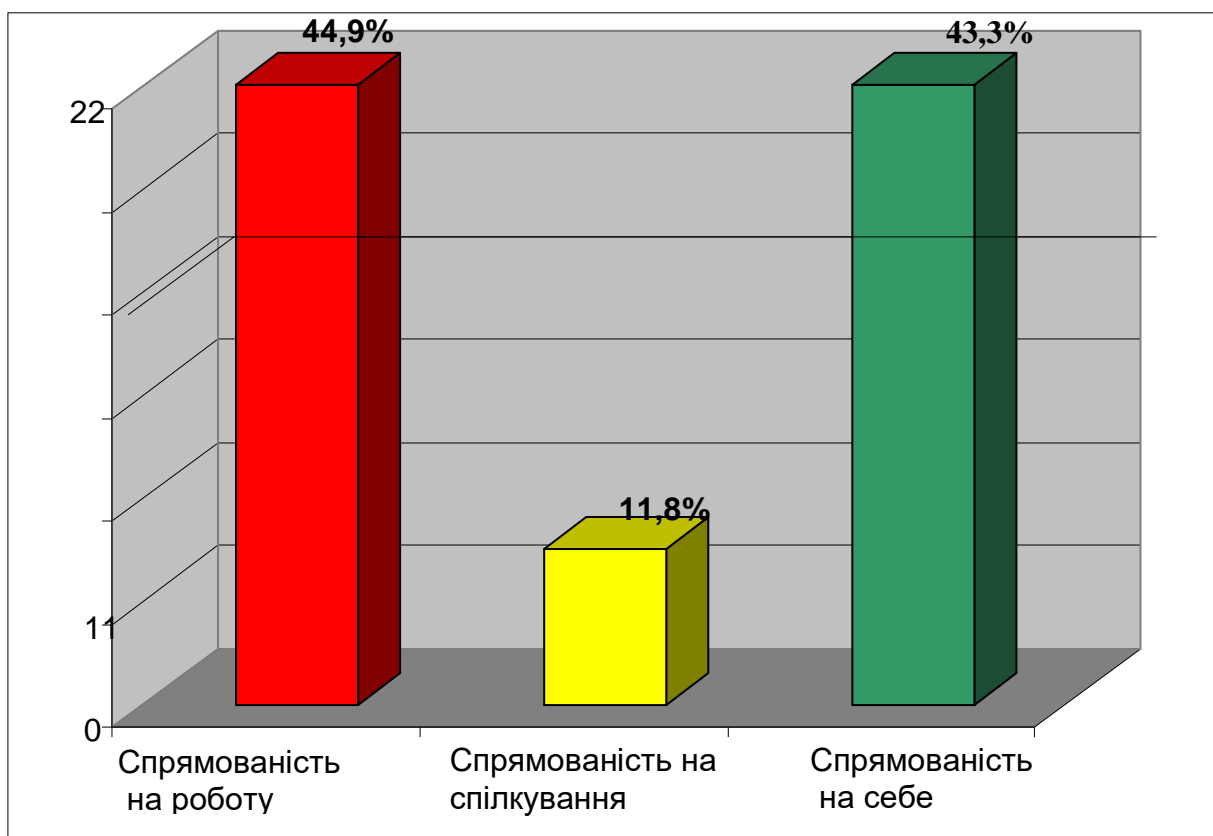

Рис. 2. Розподілення різних груп респондентів за типами спрямованості

З рис. 2. бачимо, що в значній частині вибірки домінує спрямованість на роботу, тобто вони зацікавлені в розв'язанні ділових завдань, у виконанні роботи професійно. Особи, зорієнтовані на ділову співпрацю, схильні відстоювати в інтересах справи власну думку, яка корисна для досягнення загальних цілей (амброверти).

Дещо менший відсоток досліджуваних характеризуються переважанням спрямованості на себе. Це засвідчує, що ці особи більш

зорієнтовані на безпосередню винагороду й незалежно від роботи, схильні до активності в досягненні статусу, а також до суперництва, динамічності (інтроверти).

У решті досліджуваних простежується спрямованість на спілкування, тобто в цієї частини вибірки переважає прагнення за будь-яких умов підтримувати стосунки з людьми, орієнтована на спільну діяльність (екстраверти). Часто такі особи зорієнтовані на соціальне схвалення, залежать від групи, потребують прив'язаності та емоційних контактів із людьми.

3. За допомогою авторської анкети: «Ставлення до обраної професії» В. Вдовченка (Додаток В) ми вивчали ставлення учнів до обраної професії.

Анкета складалася із 10 питань, якими визначено фактори та мотиви вибору майбутньої професії, види діяльності, популярні і непопулярні професії у наш час, професійні плани після здобуття певної професії. Розглянемо результати анкети.

1. Яке Ваше ставлення до обраної професії?

Відповідь на це запитання дає змогу визначити ставлення учнів до обраного фаху (позитивне, індиферентне, негативне). Респондентам потрібно було обрати одну із поданих відповідей.

Отримані нами результати представлені на рис. 3.

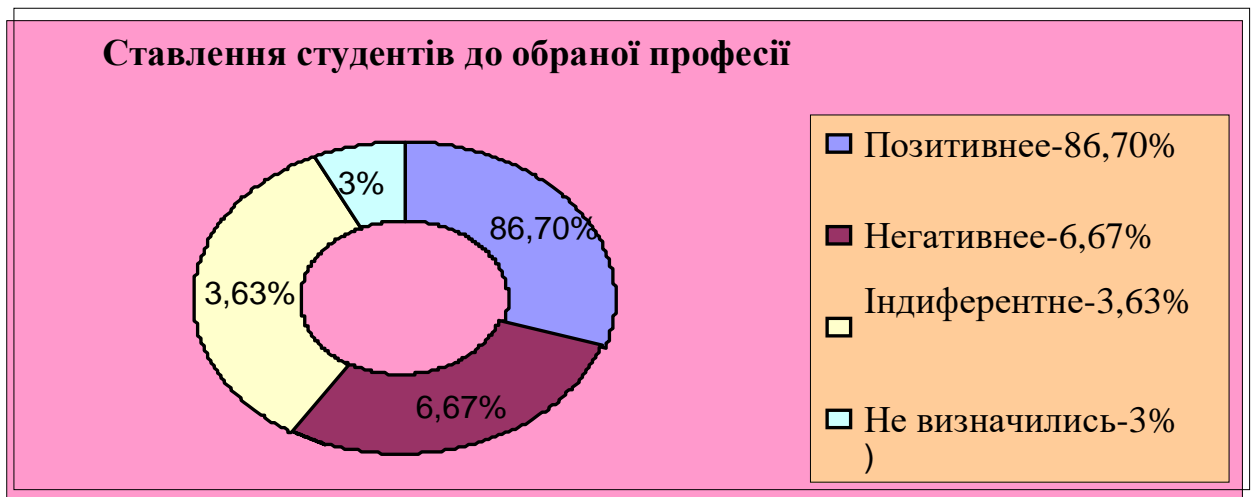

Рис. 3. Ставлення учнів до обраної професії

Як бачимо з рис. 3.: позитивне ставлення до обраного фаху сформоване у 86,7% респондентів, індиферентне (професією не цікавляться, байдужі до неї) – у 3,63% учнів, негативне ставлення наявне у 6,67%, 3% учнів ухилилися від відповіді, обравши твердження "не можу відповісти (не визначився)".

2. Що саме приваблює Вас у майбутній професійній діяльності дизайнера?

Запитання допомагало виявити, що саме приваблює учнів у майбутній професійній діяльності дизайнера.

Це можна показати на рис. 4.

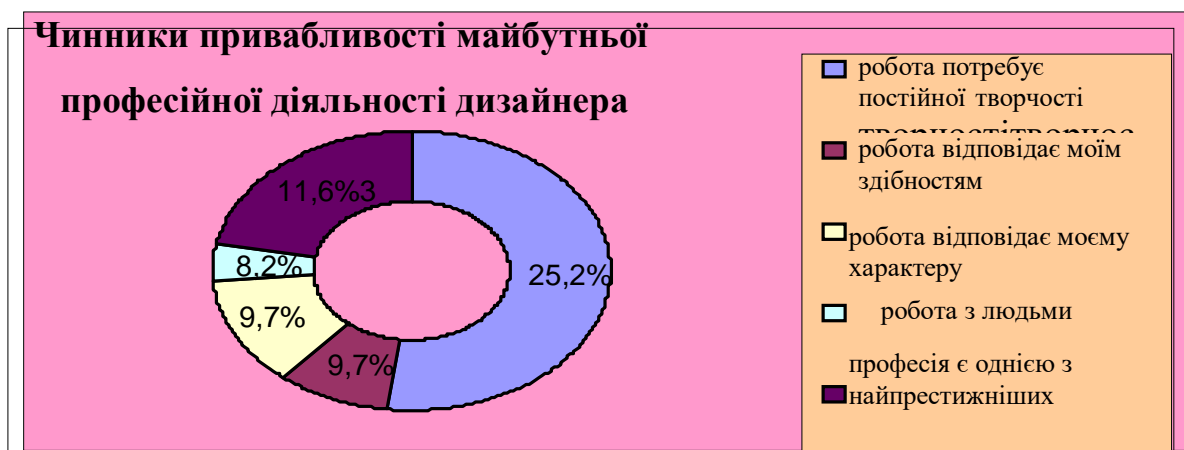

Рис. 4. Чинники привабливості майбутньої професійної діяльності дизайнера

Як бачимо з рис. 4., найбільшу кількість виборів (25,2%) отримав чинник «робота потребує постійної творчості», проте це лише четверта частина від загальної кількості виборів. Зважаючи на те, що професія дизайнера належить до професій типу "людина-художній образ", даний відсоток виборів, на нашу думку, є достатнім. Також невеликим є відсоток виборів за чинниками "робота відповідає моїм здібностям" та "робота відповідає моєму характеру" (11,6% та 7,0% відповідно), якими учні підкреслювали власну впевненість у правильності вибору професії. Лише 8,2% від усіх виборів припадає на чинник "робота з людьми". 16,7% студентів приваблює в майбутній професії можливість самовдосконалення. На жаль, 27,3% від усіх виборів в сумі склали чинники: "професія є однією з найпрестижніших", "робота фізично не важка", "відносно невеликий час присутності саме на робочому місці", "гарний заробіток". Це вказує на вибір професії з меркантильних міркувань, а не за покликанням, що, в свою чергу, зумовлює низький рівень пізнавальної активності тих учнів, які обрали ці чинники.

3. Уявіть, що Ви знову абітурієнт і маєте намір вступити до вузу. Чи обрали б Ви професію, яку опановуєте тепер?

Це питання було спрямоване на визначення сформованості професійної стійкості: "Уявіть, що Ви абітурієнт і маєте намір вступити до вузу. Чи обрали б Ви професію, профільну освіту за якою ви отримуєте тепер?" Відповіді на це питання показують, наскільки свідомим був вибір професії. Результати демонструємо на рис. 5.

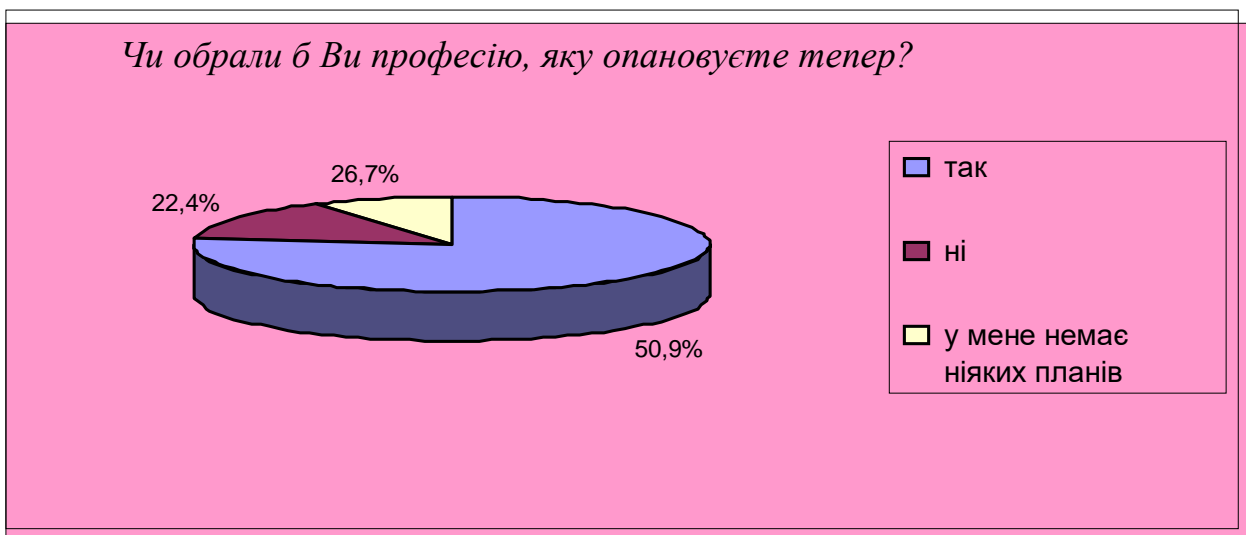

Рис. 5. Чи обрали б Ви професію, профільну освіту за якою ви отримуєте тепер?

Як бачимо з рис. 5., ствердну відповідь дали 50,91% учнів, заперечну – 22,42% і не змогли конкретизувати – 26,67%. Таким чином, лише у половини опитаних спостерігається стійкість професійно-психологічної спрямованості. Якщо порівняти цей відсоток позитивних відповідей (50,91%) із відсотком відповідей з цією ж модальністю на попереднє питання (86,7%), то побачимо, що він помітно знизився: абсолютне зацікавлення у професії продемонстрували лише 40,6% учнів, підвищення ж відсотку до 50,91% (по третьому питанню) відбулося за рахунок відповідей тих студентів, які на друге питання вибирали формулювання "швидше подобається, ніж не подобається". Інакше поставлене запитання змусило їх більш точно виразити свою думку. 49,09% припадає на заперечну та неконкретизовану відповіді. На нашу думку, 26,67% – це досить великий відсоток відповідей "не знаю", особливо коли взяти до уваги, що учні провчилися у профільному класі 1-2 роки і вже пройшли пасивну та активну навчальну практику. Достатньо великою також є кількість учнів, які обрали б іншу професію – 22,42%. Ці дві групи учнів поки що не знайшли себе в обраній професії, тому саме з ними

необхідно більш інтенсивно проводити роботу для підвищення рівня їх пізнавальної активності, зацікавлення майбутньою професією.

4. Як Ви оцінюєте свої здібності до майбутньої професійної діяльності?

Це питання стосувалося самооцінки здібностей. Учні обирали один із запропонованих варіантів відповіді (рис. 6)

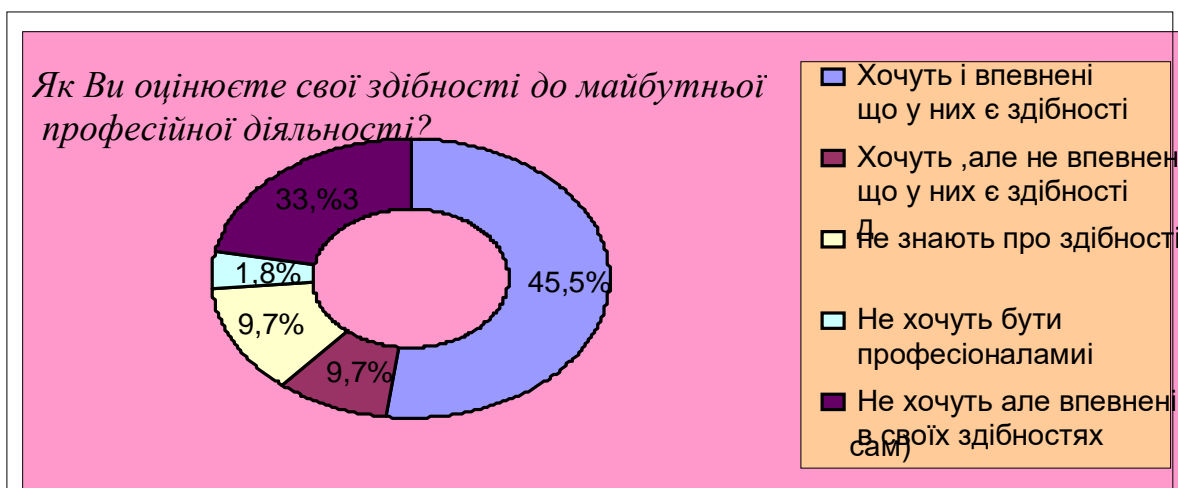

Рис. 6. Як Ви оцінюєте свої здібності до майбутньої професійної діяльності?

Як бачимо з рис. 6:

– хочуть бути професіоналами і впевнені, що у них є здібності до даної діяльності, – 45,5% учнів;

– хочуть бути професіоналами, але не впевнені, що у мають здібності до даної діяльності, – 33,3%;

– не знають, чи є у них відповідні здібності, і чи хочуть бути фахівцями в даній сфері, – 9,7%;

– не хочуть бути професіоналами, але думають, що мають здібності до даної діяльності, – 9,7%;

– не хочуть бути професіоналами і впевнені, що в них немає відповідних здібностей, – 1,8% опитаних учнів.

Отримані дані свідчать про поєднання позитивного сприймання своїх професійних здібностей та бажання бути професіоналом лише у 45,5%

респондентів. 33,3% учнів не впевнені у своїх здібностях при наявному бажанні стати професіоналом. Причин невпевненості, на нашу думку, може бути декілька: висока особистісна тривожність, невисокий рівень знань, проблеми у спілкуванні, занижена самооцінка. Виявляти ці причини і корегувати їх потрібно у кожному конкретному випадку індивідуально. Найскладнішу категорію майбутніх дизайнерів складають останні дві групи (11,5% всього), які не хочуть бути професіоналами, тобто бажають змінити фах, та ті учні, які взагалі не змогли конкретизувати своєї думки з даного питання (9,7%).

5. Які фактори, вплинули на вибір Вашої майбутньої професії ?

Це питання стосувалося щодо визначальних мотивів професійного вибору учнів за такими показниками: 1) у мене є здібності; 2) сучасна професія; 3) не викликає фізичної перевтоми; 4) висока оплата праці; 5) престижна професія; 6) реальна можливість працевлаштування; 7) свій варіант.

Нами отримані наступні результати (рис. 7.):

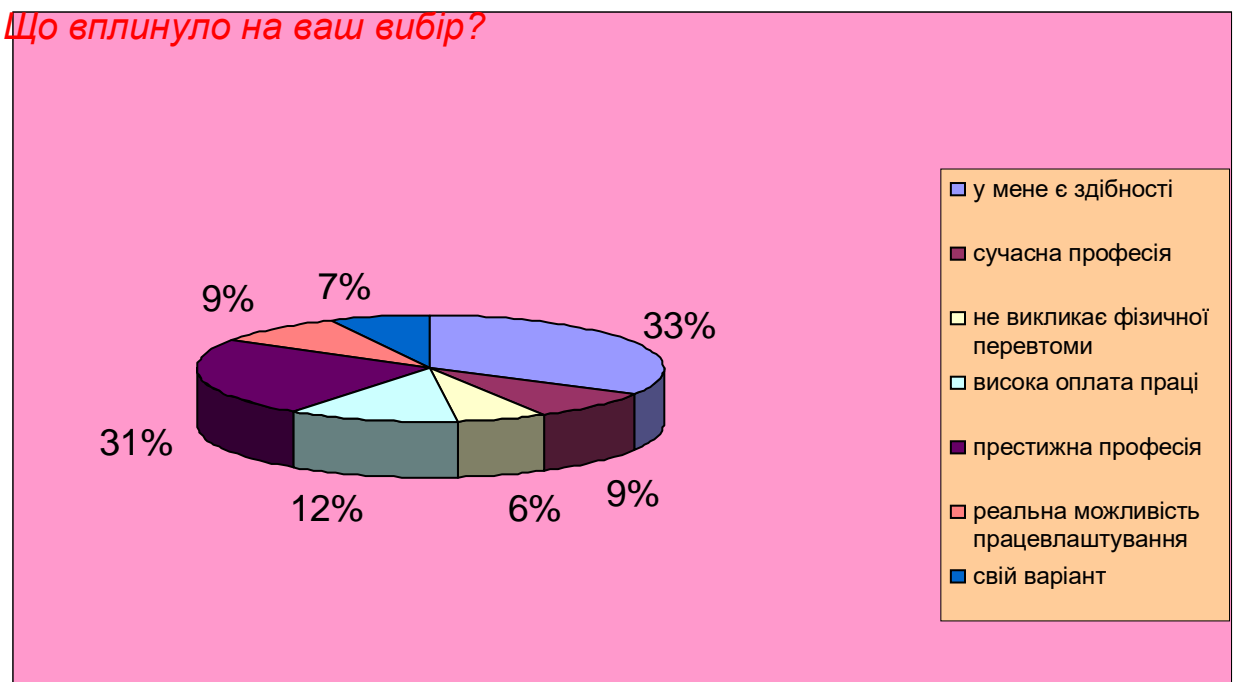

Рис. 7. Що вплинуло на ваш вибір?

Як бачимо з рис. 7, результати опитування свідчать про те, що визначальними мотивами професійного вибору учнів не являється бажання мати матеріальні блага та можливість працевлаштування. Так, серед факторів, що вплинули на вибір професії, найвищі рейтингові оцінки отримали такі чинники: «у мене є здібності до цієї професії» – вважає 33 % респондентів; «престижна і сучасна професія» – 31%. І тільки 12% відповіли, що мотиваційним фактором є висока оплата праці, 9% – реальна можливість працевлаштування. Частина учнів (свій варіант 7%) відповіли, що мотивом являється просто бажання батьків або «у мене є можливість вступити саме у визначений вуз».

6. Яку роль відіграє школа у підготовці до майбутньої професії та її пізнання?

Це питання стосувалося значення ролі школи у підготовці до майбутньої професії.

Отримали такі результати (рис. 8):

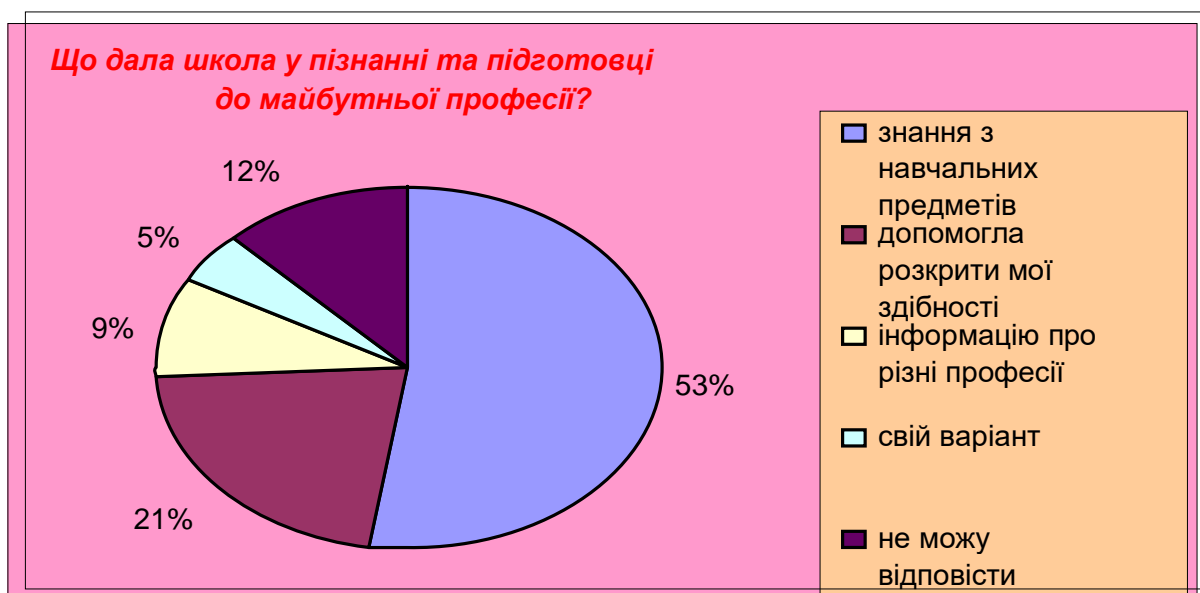

Рис. 8. Що дала школа у пізнанні та підготовці до майбутньої професії?

Як видно з рис. 8: 53% опитаних вважають, що педагоги дали їм достатньо знань з навчальних предметів профільного спрямування, ще 21% вважають, що саме педагоги допомогли розкрити їхні здібності, 9% студентів одержали від своїх наставників ще й інформацію про різні професії, а 12% нічого не змогли відповісти або взагалі вважають, що школа не підготувала їх до життя.

7. Хто допомагав у виборі майбутньої професії?

Це питання стосувалося формуванню ціннісних, мотиваційних установок учнів у їх професійному та соціальному визначенні .

Отримали результати зображені на рис. 9.

Рис. 9. Хто допомагав у виборі професії?

Як бачимо з рис. 9., достатньо високий рівень авторитету має сім'я у виборі майбутньої професії та місця роботи. Водночас хвилює той факт, що 22% респондентів відповіли (свій варіант), що не допомагав ніхто і «рішення я приймаю сам».

8.Здобувши професію, Ви хотіли б працювати у:

- а) державному підприємстві;
- б) приватному;
- в) виїхати за кордон
- г) свій варіант (свій бізнес)

Це питання стосувалося подальшого працевлаштування випускників (рис. 10.).

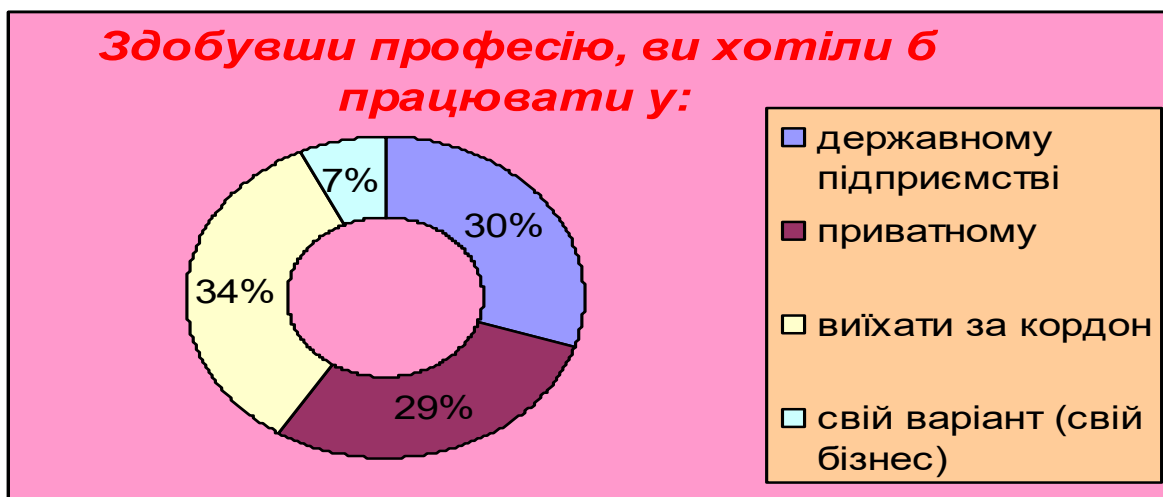

Рис. 10. Здобувши професію, де б ви хотіли б працювати ?

З рис. 10. бачимо, що одним із шляхів вирішення питання власної зайнятості – відкриття власної справи 7%, 30% хотіли б працювати у державній сфері, а 29% - у приватному підприємстві. Значна ж кількість молодих людей можуть стати потенційним джерелом міграційної активності, що викликано, як правило, пошуками місця роботи. Так, 34% опитаних хотіли б виїхати за кордон.

9. Чи впевнені Ви у здійсненні своїх планів?

Це питання стосувалося реалізації і здійснення своїх життєвих і професійних планів.

Одержали такі показники (рис. 11):

Рис. 11. Чи впевнені Ви у здійсненні своїх планів?

Як бачимо з рис. 11., соціальне та економічне неблагополуччя, побутова невлаштованість викликають у молодих людей психологічний дискомфорт, породжують невпевненість в майбутньому. Хоча, як бачимо з діаграми: 77 % опитаних молодих людей все ж таки оптимістично дивляться у своє майбутнє і вірять у реалізацію і здійснення своїх життєвих і професійних планів і дали ствердну відповідь, 14% відповіли, що зовсім не впевнені, а 9% сказали, що у них немає ніяких планів.

10. Чи хотіли б Ви перейти до іншого вузу або на інший факультет задля отримання іншої професії?

Це питання стосувалося критерію ставлення учнів до обраного фаху.

На запитання: "Чи хотіли б Ви перейти до іншого ліцею або на іншу спеціалізацію задля отримання іншої профільної підготовки?" ми отримали такі результати (рис. 12)

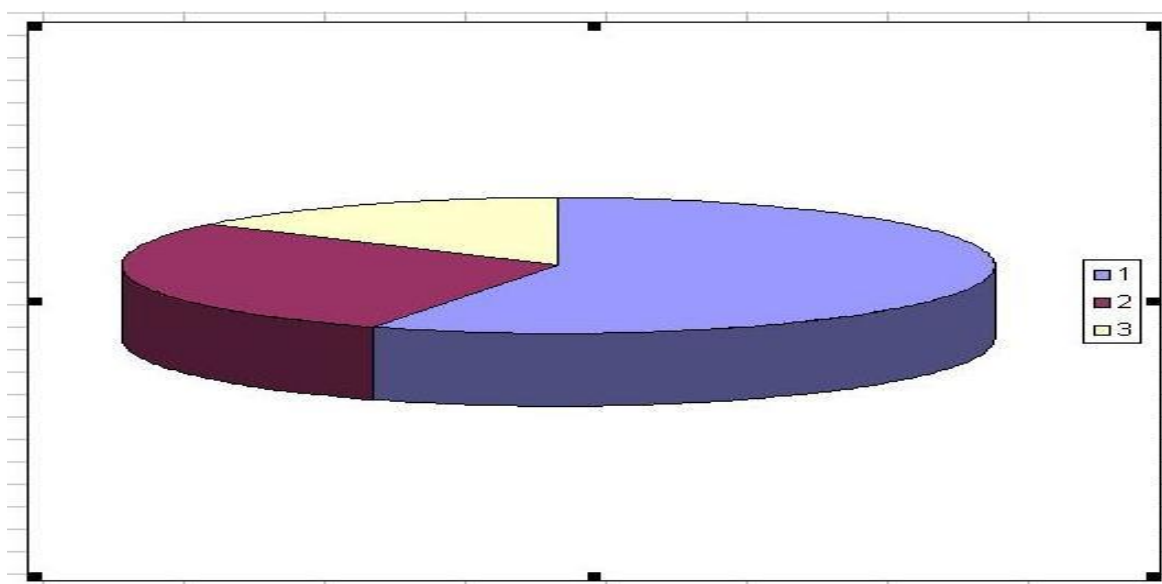

Рис. 12. Чи хотіли б Ви перейти до іншого ліцею або на іншу задля отримання іншої профільної підготовки?

Як бачимо з рис. 12, відповіді розподілились відповідно: 1) "ні" – 50,3%; 2) "так" відповіли 28,5% учнів, 3) "не знаю" – 21,2%. Таким чином, лише половина учнів свідомо обрала професію та не збирається її змінювати. Однак, інша половина учнів потребує особливої уваги, адже виникає проблема плинності кваліфікованих кадрів. На нашу думку, є необхідність у розробці певних програм, тренінгів, занять з метою покращення профільної підготовки дизайнерів та зацікавлення їх професією, яку вони набувають.

В процесі профільної підготовки у майбутніх фахівців повинна скластися стійка система ставлень до себе, до процесу учіння, до своєї майбутньої професії. Ми погоджуємося із думкою тих науковців, які вважають, що розширення та поглиблення обізнаності студентів про свою майбутню спеціальність, зміцнення позитивного ставлення до неї, якісна організація навчального процесу та набуття практичного досвіду сприяють формуванню їх професійної спрямованості та підвищенню рівня пізнавальної активності.

Отже, згідно проведеної авторської анкети, ми встановили, що у учнів дизайнерського напрямку переважають такі мотиви, що стосуються особистого ставлення до обраної професії, а саме:

1) професія дуже подобається, швидше подобається, ніж не подобається – 86,7% опитаних;

2) потребує постійної творчості – 25,2%;

3) обрали б професію, яку опановують тепер – 50,91%;

4) хочуть бути професіоналами і впевнені, що у них є здібності до даної діяльності, – 45,5% учнів;

5) серед факторів, що вплинули на вибір професії, найвищі рейтингові оцінки отримав такий чинник: «у мене є здібності до цієї професії» – 33 % респондентів;

6) 56% опитаних вважають, що педагоги дали їм достатньо знань з навчальних предметів профільного спрямування;

7) авторитет сім'ї у виборі майбутньої професії становить 52 %;

8) одним із шляхів вирішення питання власної зайнятості 59 % хотіли б працювати у державній сфері, або у приватному підприємстві;

9) 77 % опитаних молодих людей оптимістично дивляться у своє майбутнє і вірять у реалізацію і здійснення своїх життєвих і професійних планів;

10) свідомо обрала професію та не збирається її змінювати – 50,3%.

Розглядаючи методи дослідження творчих здібностей учнів дизайнерського напрямку, ми виділяємо актуальні для дизайнерської сфери підходи психологічних досліджень П. Торренса й С. Медніка. Вони розглядають здібність до творчості як фактор, що сприяє активній життєвій позиції фахівця і як сукупність тих особливостей психіки, що забезпечують продуктивні утворення в діяльності.

До психологічних корелятивів креативності можна віднести творчі здібності, вербальну і невербальну креативність.

Ми розглядаємо креативність як професійно важливу якість, яка надає можливість виявляти здібності до творчості, а також дозволяє оцінювати результати продуктивності професійного мислення в контексті творчого потенціалу особистості майбутнього фахівця.

Ми адаптували дану методику для виявлення креативності учнів-дизайнерів як професійно-важливу якість, що надає можливість виявляти здібності до творчості безпосередньо в дизайнерській діяльності:

- 1) візуалізації (невербальний тип);
- 2) в менеджерській діяльності у сфері дизайну (вербальний тип).

Виходячи з вище зазначених положень ми дослідили у учнів дизайнерського напрямку прояви вербальної та невербальної креативності та інтерпретували їх по відношенню до сфери дизайну.

4. Субтест Е. Торренса «Завершення малюнків». (Додаток Д)

За допомогою *методики П. Торренса* нами виявлено такі види невербальної креативності:

1) *оригінальність* (O_r);

2) *унікальність* (U_n).

1. *Оригінальність* (O_r) виявляє ступінь несхожості створеного випробуванним зображення на зображення інших досліджуваних (статистична рідкість відповіді). При цьому ми взяли до уваги, що двох ідентичних зображень не буває, відповідно, говорити слід про статистичну сталість рідкості типу (або класу) малюнків. У атласі малюнків (Додаток Д) наведені різні типи малюнків і їх умовні назви, що відображають загальну істотну характеристику зображення. Ми врахували, що умовні назви малюнків, як правило, не збігаються з назвами малюнків, даними самими випробовуваними. Оскільки тест використовується для діагностики невербальної креативності, назви картинок, запропоновані піддослідними, з наступного аналізу виключаються і використовуються тільки в якості допоміжного засобу для розуміння суті малюнка.

Оригінальність виконання малюнка в тесті П. Торренса є одним з основних показників креативності випробуваного.

Для обробки результатів за критерієм «оригінальність» ми зіставили домальовані картинки з наявними в атласі, звертаючи увагу при цьому на використання подібних деталей і смислових зв'язків; при знаходженні схожого типу привласнили даному малюнку оригінальність, зазначену в атласі. Якщо в атласі не було такого типу малюнків, то оригінальність даної домальованою картинки вважалася 1,00, тобто вона унікальна. Показник «оригінальність» малюнка оцінювався виходячи із його кількості даних і підраховувався за такою формулою:

$$O_r = 1 - \frac{x - 1}{X_{\max} - 1},$$

де O_r – оригінальність даного типу малюнка; x – кількість малюнків іншого типу; X_{\max} – максимальна кількість малюнків в типі серед всіх типів малюнків для даної вибірки досліджуваних.

Індекс оригінальності підраховувався як середнє арифметичне всіх картинок.

Індекс унікальності визначався як кількість унікальних картинок для окремого піддослідного (якщо оригінальність малюнка піддослідного дорівнювала одиниці, то такий малюнок визнавався унікальним).

Оцінювання за показником «оригінальність» тесту П. Торренса

Первинна обробка даних полягала в:

- 1) розподіленні даних малюнків за певними темами (табл. 8).

Таблиця 8

Розподілення даних малюнків за певним темами

№ мал. в атласі	Теми малюнків	№ мал. в атласі	Теми малюнків
1	Аксесуари	36	Домашні предмети
2	Літальні апарати	37	Квіти
3	Божественні істоти	38	Комахи
4	Тварина	39	Повітряний змій
5	Сліди тварин	40	Сходи
6	М'ячі	41	Літери, знаки пунктуації
7	Повітряні кулі	42	Світильник
8	Птах	43	Прилади, механізми
9	Корабель, човен	44	Музичні інструменти
10	Частини тіла людини	45	Цифри
11	Книга	46	Канцтовари
12	Коробка	47	Кущі, трава тощо
13	Будова	48	Відпочинок: санчата, гойдалка
14	Будівельний матеріал	49	Дорога, знаки тощо
15	Частини будови	50	Кімната, її частини
16	Вогонь, багаття	51	Притулок
17	Очерет	52	Сніговик
18	Автомобілі тощо	53	Звукові хвилі
19	Одяг	54	Космос, космонавт
20	Мотузок, шнур для білизни	55	Спортінвентар
21	Хмара	56	Схід
22	Контейнер	57	Сонце
23	Хрест	58	Казкова істота
24	Абстрактне зображення	59	Наземний транспорт
25	Яйце	60	Символ
26	Розваги	61	Годинник
28	Квітка	63	Іграшка
29	Їжа	64	Дерева
30	Взуття	65	Парасолька
31	Фрукти, овочі	66	Погода
32	Меблі	67	Зброя

33	Географічні об'єкти	68	Колеса
34	Геометричні фігури	69	Гриб
35	Небесні тіла	70	Павутина

2) для обробки використовувався атлас типових малюнків (Додаток В) та здійснювалося оцінювання малюнка (табл. 9).

Таблиця 9

Оцінювання малюнка за критерієм «оригінальність» Ор

Примітка: до кожної серії малюнків подано Ор бали

№ фігури	К-сть балів	Опис малюнка
1	0	Абстрактний візерунок, людина, голова, окуляри, птах, чайка
	1	Брови, очі, хвиля, море, морда тварини, хмара, серце, сова, квітка, яблуко, людина, собака
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки
2	0	Абстрактний візерунок, дерево, рогатка, квітка
	1	Буква, будинок, символ, покажчик, слід кінцівки птаха, цифра, людина
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки
3	0	Абстрактний візерунок, звукові і радіохвилі, людина, човен, корабель, люди, фрукти
	1	Вітер, хмара, дощ, кульки, частини дерева, міст, гойдалка, морда тварини, колеса, лук і стріли, риба, санки, квіти
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки
4	0	Абстрактний візерунок, хвиля, море, змія, хвіст, знак питання
	1	Кішка, крісло, стілець, ложка, миша, гусениця, черв'як, окуляри, гусак, черепашка, лебідь, квітка, трубка для паління
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки
5	0	Абстрактний візерунок, блюдо, ваза, чаша, човен, корабель, людина, парасолька
	1	Водойма, озеро, гриб, губи, підборіддя, таз, лимон, яблуко, лук і стріли, яр, яма, риба, яйце
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки
6	0	Абстрактний візерунок, сходи, сходинки, обличчя
	1	Гора, скеля, ваза, ялина, кофта, піджак, сукня, гроза, блискавка, людина, квітка
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки
7	0	Абстрактний візерунок, ключ, машина, серп
	1	Гриб, черпак, ківш, лінза, людина, молоток, окуляри, самокат, серп і молот, тенісна ракетка
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки
8	0	Абстрактний візерунок, дівчинка, жінка, очі або тіло людини
	1	Буква, ваза, дерево, книжка, майка, сукня, ракета, квітка, щит
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки
9	0	Абстрактний візерунок, гори, пагорб, буква, вуха тварини
	1	Верблюд, вовк, кішка, лисиця, людина, собака, геометрична фігура
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки

10	0	Абстрактний візерунок, гусак, качка, дерево, обличчя, лисиця
	1	Буратіно, дівчинка, птах, цифра, людина, геометрична фігура
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки

3) при знаходженні схожого типу привласнити даному малюнку оригінальність, зазначену в атласі.

В результаті дослідження *невербальної креативності* за методикою Е. Торренса (субтест “Завершення картинок”), яке проводилось серед студентів дизайнерського напрямку 3, 4 курсів (40 осіб) було отримано наступні кількісні показники оригінальності (Op) (рис. 13.) та унікальності (Ун) (рис. 14). Оригінальність в даному випадку розумілась як статистична рідкість відповіді, а унікальність – як здатність піддослідного до створення нового продукту.

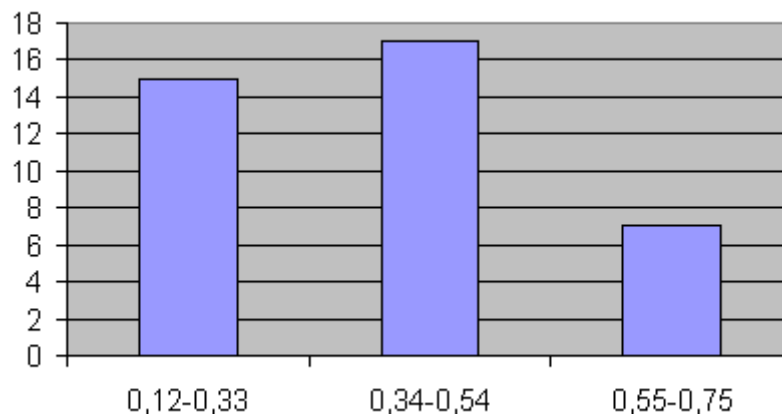

Рис. 13. Кількісні показники оригінальності (Op) по даних тесту Е. Торренса

Як бачимо з рис. 13:

- 15 чол. з низьким рівнем прояву невербальної креативності (Nop = 0.12-0.33);
- 17 чол. з середнім рівнем прояву (Nop= 0.34-0.54);
- 8 чол. з високим рівнем прояву (Nop = 0.55-0.75).

Середнє арифметичне показника оригінальності невербальної креативності по вибірці учнів – $M=0.39$

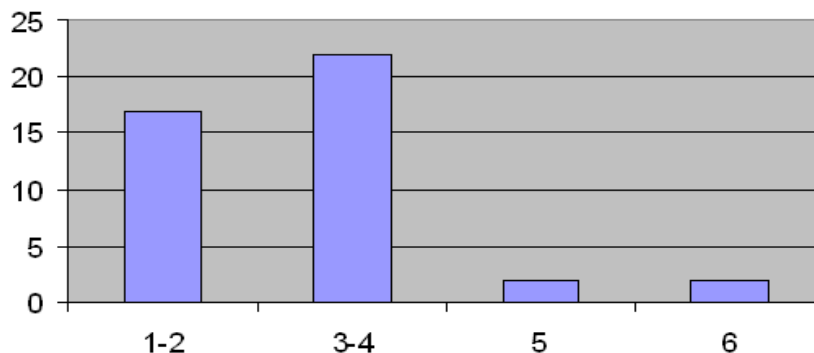

Рис. 14. Кількісні показники унікальності (Un) по даних тесту Е. Торренса

Як бачимо з рис. 14:

- 16 чоловік з низьким рівнем прояву невербальної креативності ($N_{ун}=1-2$);
- 22 чол. з середнім рівнем прояву ($N_{ун} = 3-4$);
- 1 чол. з високим рівнем прояву ($N_{ун}=5$); – 1 чол. з дуже високим рівнем прояву невербальної креативності ($N_{ун} = 6$)

Середнє арифметичне показника унікальності невербальної креативності по студентській вибірці – $M=2.6$

Отже, за методикою П.Торренса ми можемо спрогнозувати, що студентів невербального типу після закінчення ВНЗ зможуть працювати дизайнерами-виконавцями, візуалізаторами.

5. Результати дослідження за методикою С. Медніка (тест віддалених асоціацій) - вербальна креативність.

Метою тесту є виявлення рівня розвитку творчих здібностей студентів-дизайнерів. Методика Медніка RAT (тест віддалених асоціацій) призначена для діагностики вербальної складової креативності для будь-яких професій, яка визначається як процес перекомбінування елементів ситуації в нові комбінації.

Піддослідним пропонуються словесні тріади (трійки слів), елементи яких належать до взаємно віддалених асоціативних областей. Піддослідному необхідно встановити між ними асоціативний зв'язок шляхом знаходження четвертого, яке поєднувало б елементи таким чином, щоб з кожним з них воно утворювало певне словосполучення. Стимульний матеріал до тесту містить 40 словесних тріад.

Методика складається із розминки та двох серій завдань (по 20 словесних тріад кожна). Дуже велике значення надається проведенню розминки. Розминка є необхідною для полегшення процесу входження піддослідних в діяльність та адаптацію до неї.

Відразу ж після розминки ми надали першу серію основних завдань.

Друга серія проводиться з піддослідними через певний проміжок часу (3 - 5 днів) після першої серії. Характерною рисою першої серії являється те, що надається інструкція, яка не містить установки на досягнення оригінальних результатів. При проведенні другої серії піддослідним пропонують тестові завдання з класичною інструкцією, яка містить орієнтацію на досягнення, що стимулюють появу *оригінальних* відповідей.

Дана методика спрямована на виявлення та оцінку існуючого у піддослідного прихованого (або блокованого) креативного потенціалу.

При проведенні методики рекомендується уникати відкритого обговорення предметної спрямованості дослідження.

Тест передбачає як індивідуальну, так і групову форму дослідження.

Час тестування обмежувати не рекомендується.

Стимульний матеріал до даної методики наведений в додатку (Додаток Д) .

Підрахування результатів за даною методикою відбувалося в III етапи:

- 1) *підрахування результатів по кожній виборці окремо;*
- 2) *упорядкування проіндексованих даних по кожній виборці у відповідності з показником оригінальності та коректування їх за показником унікальності;*
- 3) *загальне ранжирування отриманих даних.*

Всі результати, отримані по кожній виборці окремо, фіксувалися та зводилися у загальну таблицю даних.

На кожну серію завдання складалася окрема таблиця.

Критерії оцінки:

1) Індекс оригінальності.

Спочатку підраховувався індекс оригінальності кожної відповіді, а потім індекс оригінальності загальної кількості відповідей кожного піддослідного окремо.

Формула індексу оригінальності кожної відповіді:

$$Z_i = 1 / r,$$

де Z - індекс оригінальності кожної відповіді;

i – номер завдання;

r – частота повторюваності конкретної відповіді у кожного піддослідного відносно даної вибірки.

Формула індексу оригінальності роботи піддослідного:

$$N_{op} = \sum Z_i / X,$$

де N_{op} – індекс оригінальності роботи;

X – загальна кількість відповідей;

2) Індекс унікальності.

Унікальною визнавалася відповідь, в якій індекс оригінальності дорівнював одиниці ($Z_i = 1$);

Формула індексу унікальності:

$$N_{un.} = 1 / X,$$

де $N_{un.}$ – індекс унікальності відповідей;

1 – кількість унікальних відповідей.

Після аналізування результатів, індексовані дані піддослідних були упорядковані за шкалою креативності у відповідності з показником оригінальності, потім скоректовані за показником унікальності..

Первинний статистичний аналіз отриманих даних по тесту виявив статистичні показники (середнє значення – М, станд. відхилення – V), проілюстровані в таблиці (табл. 10)

Таблиця 10

Статистичні показники (М, V) по даних тесту С. Медніка

Серії	Показники тесту	По групах піддослідних				Загальної кількості піддослідних	
		Гр. А (10 клас)		Гр. Б (11 клас)		Хл	Дівч
		Хлопці	Дівчата	Хлопці	Дівчата		
Серія 1	“Оригінальність”	0.71	0.19	0.52	0.15	0.57	0.18
	“Унікальність”	0.60	0.23	0.40	0.18	0.45	0.20
Серія 2	“Оригінальність”	0.88	0.13	0.76	0.15	0.74	0.18
	“Унікальність”	0.80	0.20	0.64	0.21	0.64	0.23

Як бачимо з табл. 10, наведені дані свідчать про суттєву відмінність в результатах, отриманих окремо по серії 1 та серії 2, що пов’язано з задіянням мотиваційної сфери особистості піддослідних. Для наочності відмінність між отриманими результатами проілюстрована у вигляді рисунків (рис. 15, 16)

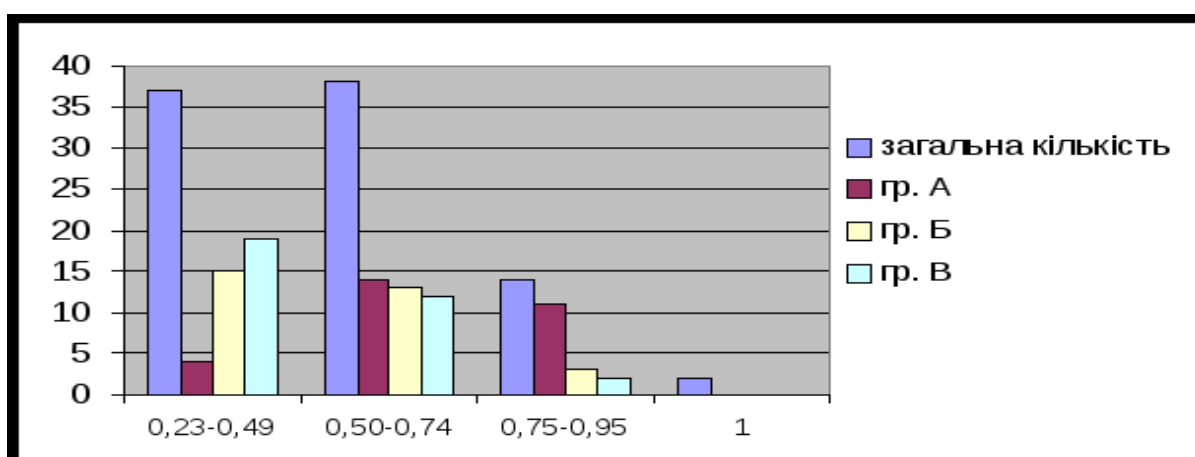

Рис. 15. Частотний розподіл даних тесту С. Медніка, прояву вербальної креативності без установки на досягнення оригінальних результатів

Як бачимо з рис. 15. (серія 1):

- 17 чоловік з низьким рівнем прояву вербальної креативності ($N_{op} = 0.50 - 0.74$) після закінчення ВНЗ зможуть працювати дизайнерами-виконавцями;
- 14 чоловік з високим рівнем прояву вербальної креативності ($N_{op} = 0.75-0.95$) – розробник креативних дизайнерських ідей;
- 1 чол. з дуже високим рівнем прояву вербальної креативності ($N_{op}=1$)– менеджер стратегічного типу: головний дизайнер, креативний директор.

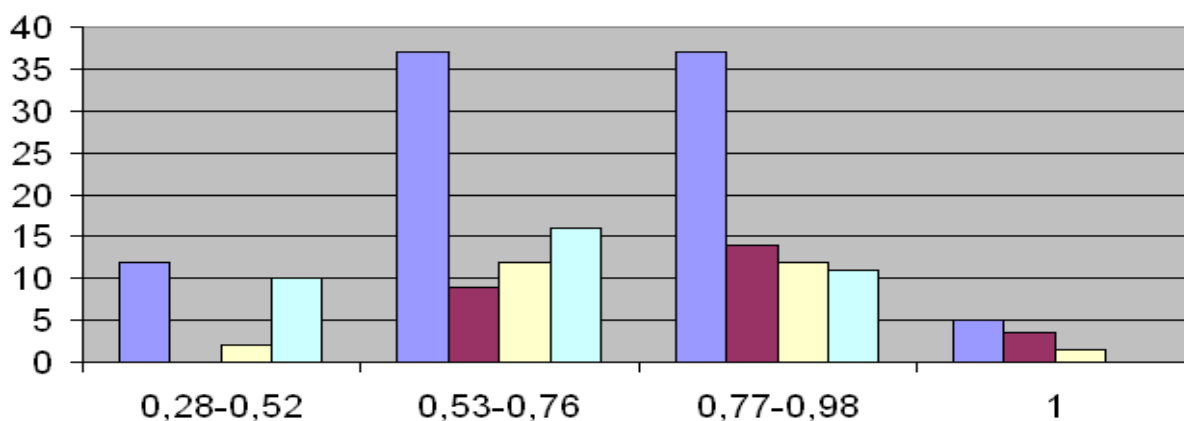

Рис. 16. Частотний розподіл даних тесту С. Медніка прояву вербальної креативності з установкою на досягнення оригінальних результатів

Як бачимо з рис. 16. (серія 2):

- 12 чоловік з низьким рівнем прояву вербальної креативності ($N_{op} = 0.28-0.52$);
- 16 чоловік з середнім рівнем прояву ($N_{op} = 0.53- 0.76$);
- 17 чоловік з високим рівнем прояву ($N_{op} = 0.77-0.98$);
- 5 чоловік з дуже високим рівнем прояву вербальної креативності ($N_{op}=1$).

Отже, методика С. Медніка дозволила нам порівняти отримані результати вербальної креативності двох серій, одна з яких (серія 2), містила в собі мотиваційний компонент. Як бачимо з рис.13. та рис. 14. результати оцінювання прояву вербальної креативності з установкою на досягнення оригінальності вищі за результати прояву вербальної креативності без установки на досягнення оригінальності.

Методика С. Медніка дає можливість визначити перспективу подальшого навчання учнів вербального типу після закінчення профільної школи. За нашими дослідженнями вони зможуть працювати менеджерами у сфері дизайну .

3. Взаємозв'язок чинників психологічних особливостей та професійної спрямованості учнів дизайнерського напрямку.

Емпіричне дослідження дозволило нам проаналізувати взаємозв'язки між психологічними особливостями та професійною спрямованістю учнів дизайнерського напрямку та встановити залежність цих взаємозв'язків від творчих здібностей, які одночасно виступають фактором і умовою професійної спрямованості.

На емпіричному рівні ми дослідили психологічні особливості професійної спрямованості учнів за такими напрямками професійної спрямованості:

1. Схильності до професійних інтересів.
2. Входження в професійну діяльність.
3. Ставлення студентів до обраної професії.
4. Виявлення творчих здібностей.
5. Оцінка творчих здібностей.

При цьому ми ставили, відповідно до кожного напрямку таку мету:

1. Діагностика схильностей та професійних інтересів учнів (для відбору згідно з класифікацією типів професій та визначення професійно важливих якостей дизайнера).

2. Визначення професійної спрямованості особистості.

3. Діагностика ставлення учнів до обраної професії.

4. Дослідження творчих здібностей (невербальна креативність).

5. Оцінювання творчих здібностей особистості (вербальна креативність).

Охарактеризуємо спочатку отримані результати, а потім розкриємо взаємозв'язок чинників психологічних особливостей та професійної спрямованості учнів-дизайнерів

1. За першим напрямом, відповідно до мети, за «Методикою (ДДО) Є.О. Климова щодо спеціальних здібностей» ми отримали такі результати (табл. 11).

Таблиця 11

**Розподіл опитаних учнів дизайнерського напрямку
відповідно до типу професій**

Тип професій	Респонденти				Загальні результати	
	Юнаки		Дівчата		К-ть	%
	К-ть	%	К-ть	%		
Людина-людина	1		1		2	
Людина-природа	1		1		2	
Людина-художній образ	7		9		16	
Людина-знакова система	8		4		12	
Людина-техніка	9		4		13	
Всього:	25		20		45	100

За табл. 11 ми переконуємося, що в системі інтересів учнів-дизайнерів належить до типу професій:

– „Людина-художній образ» (домінуюча роль), їй надали перевагу 32% (18) досліджуваних – 1 місце.

– „Людина-знакова система” – 28% (17) студентів - 2 місце.

- По 17% студентів надають перевагу типу професій „Людина-природа”(12) та «Людина-техніка» (12) - 3 місце.
- „Людина-людина” – 6% (4) - 4 місце.

За даними табл. 2.11 прослідковуються гендерні відмінності у виборі юнаків і дівчат:

- для юнаків більш привабливими є тип професії «людина-техніка» (39,2%);

для дівчат більш привабливими є тип професії «людина-художній образ» (44,7%).

Ми дослідили взаємозалежність сфер життєдіяльності та видів дизайну (табл. 12).

Таблиця 12

Взаємозв'язок сфер життєдіяльності та видів дизайну

Сфери життєдіяльності (За Є.О. Климовим)	Види дизайну, які відповідають сферам життєдіяльності (За В.В. Вдовченком)
Людина–природа	Ландшафтний дизайн
Людина–художній образ	Дизайн середовища
Людина–людина	Дизайн костюма
Людина–техніка	Промисловий дизайн
Людина–знаки інформації	Графічний дизайн; WEB-дизайн, дизайн реклами

Отже, підсумовуючи зроблену нами інтерпретацію за отриманими результати дослідження із використанням даної методики, можемо зробити висновок: учні, які пройшли діагностику за методикою ДДО Є.О. Климова, підтвердили вид дизайну та спеціалізацію, яка відповідає типу їх професій згідно з їхніми природними здібностями, а також спрогнозували в якому із видів дизайну зможуть працювати студенти дизайнерського напрямку після закінчення ВНЗ.

2. За «Методикою діагностики професійної спрямованості особистості Б. Басса ми отримали результати, у яких переважає спрямованість в учнів дизайнерського напрямку:

- 1) на себе – 43,3%;
- 2) на спілкування – 11,8%;
- 3) на роботу – 44,9%.

В значної частини вибірки результатів домінує спрямованість на роботу (44,9%), тобто вони зацікавлені в розв'язанні ділових завдань, у виконанні роботи професійно. Особи, зорієнтовані на ділову співпрацю, схильні відстоювати в інтересах справи власну думку, яка корисна для досягнення загальних цілей.

Дещо менший відсоток досліджуваних характеризуються переважанням спрямованості на себе (43,3%). Це засвідчує, що ці особи більш зорієнтовані на безпосередню винагороду й незалежно від роботи, схильні до активності в досягненні статусу, а також до суперництва.

У решти досліджуваних простежується спрямованість на спілкування, тобто в цієї частини вибірки переважає прагнення за будь-яких умов підтримувати стосунки з людьми, орієнтована на спільну діяльність (11,8%).

Часто такі особи зорієнтовані на соціальне схвалення, залежать від групи, потребують прив'язаності та емоційних контактів із людьми.

За отриманими результатами за методикою Б. Басса можна простежити взаємозв'язок типів спрямованості респондентів та психологічними типами за К.Г. Юнгом (екстраверт, інтроверт, амброверт) у табл. 13.

Таблиця 13

Взаємозв'язок типів спрямованості респондентів (за Б.Бассом) з психологічними типами(за К.Г. Юнгом)

Вид професійної спрямованості і особистості	Характеристика за типами спрямованості у будь-якій професійній діяльності (за Б. Бассом)	Доповнення до характеристики за типами спрямованості у дизайнерській сфері за методикою К.Г.Юнга
---	--	--

На себе (СЯ)	Спрямованість на себе (СЯ) – орієнтація на пряму винагороду і задоволення особистих потреб залежно від якості роботи, точки зору співробітників, наполегливість у досягненні статусу	Інтровертність
На спілкування (СС)	Спрямованість на спілкування (СС) – прагнення при будь-яких умовах підтримувати відносини з людьми, орієнтація на спільну діяльність (не обов'язково для виконання справи, а заради самого спілкування), орієнтація на соціальне схвалення, залежність від групи, потреба в підтримці і емоційних відносинах з людьми	Екстравертність
На справу, діло (СД)	Спрямованість на справу, діло (СД) – зацікавленість у вирішенні ділових проблем, виконання роботи якнайкраще, орієнтація на ділове співробітництво, здатність відстоювати в інтересах справи власну точку зору, корисну для досягнення мети	Амбровертність

За табл. 13 можна спрогнозувати подальшу перспективу навчання учнів дизайнерського напрямку та працевлаштування після закінчення вузу (табл. 14).

Таблиця 14

Взаємозв'язок типів спрямованості респондентів (за Б.Бассом) з психологічними типами (за К.Г. Юнгом) та подальша перспектива після закінчення вузу

Вид спрямованості особистості (за Б. Бассом)	Професійна визначеність за психологічними типами (К. Юнг)	Подальша перспектива після закінчення вузу у сфері практичного дизайну та менеджменту (за дослідженнями В. Вдовченка)
На себе (СЯ)	Інтроверт	Дизайнер фрілансер, виконавець (працює індивідуально)
На спілкування (СС)	Екстраверт	Керівник у сфері дизайну, стратегічний менеджмент (директор, генеральний директор)
На справу, діло (СД)	Амброверт	Робота дизайнера як члена групи або індивідуальна робота (виробничий менеджмент, лінійний менеджмент)

Як бачимо з табл. 14 учні дизайнерського напрямку відповідно до типів спрямованості :1)на себе (СЯ) – 43,3% можуть працювати після закінчення вузу фрілансерами, виконавцями (працюють індивідуально), це інтроверти; 2) на справу, діло (СД) – 44,9% можуть працювати у групі (виробничий менеджмент, лінійний менеджмент), це амброверти; 3) на

спілкування (СС) – 11,8% можуть бути керівниками у сфері дизайну, це екстрроверти.

Отже, методика Б. Басса дала можливість встановити взаємозв'язок типів спрямованості респондентів та психологічними типами особистості (за К.Юнгом) та передбачає подальшу перспективу працевлаштування учнів дизайнерського напрямку після закінчення вузу.

Найбільш зв'язаними між собою у структурі креативності особистості студентського віку виявилися показники оригінальності та унікальності за *методикою вербальної креативності С. Медніка*, індекси оригінальності та унікальності за *методикою невербальної креативності Е.Торренса*. Отримані результати за двома методиками свідчать про те, що незважаючи на різний характер стимульного матеріалу, використання різних підходів до діагностики креативності особистості у шкільному віці, вона проявляє себе як цілісна, стабільна характеристика особистості, що цілком відповідає логіці її розгляду як загальної здібності. Вербальна та невербальна креативність являються цілком самостійними, незалежними один від одного, проявами творчих здібностей. *за методикою П.Торренса* ми можемо спрогнозувати, що учнів невербального типу після закінчення ВНЗ зможуть працювати дизайнерами-виконавцями, візуалізаторами. *За методикою С.Медніка* студенти вербального типу зможуть працювати менеджерами у сфері дизайну.

Таким чином, в результаті дослідження креативності за методиками П.Торренса і С.Медніка було виявлено, що високий рівень розвитку вербальної креативності не припускає високого рівня розвитку невербальної креативності і навпаки. За даними дослідження, піддослідні, які при ранжируванні зайняли перші місця за проявом вербальної креативності, опинилися на середніх (або навіть на останніх) місцях за проявом невербальної креативності. Ми дослідили, що вербальна та невербальна креативність являються цілком самостійними, незалежними один від одного, проявами творчих здібностей.

ВИСНОВКИ

В результаті емпіричного дослідження з'ясовано, що для учнів дизайнерського напрямку притаманні такі основні психологічні особливості та природні здібності: творча уява, образне мислення, емоційність, наочно-образна пам'ять, здатність до перевтілення, яскравість зорового сприймання, креативність, оригінальність, унікальність, добре розвинутий художній смак, розвинуте просторове мислення, концентрація та стійкість уваги, спостережливість, що пов'язані з професійною діяльністю. Професійний вибір являється свідомим, самостійним, цілеспрямованим процесом, а тому цілком залежить від розвитку психіки людини і вищеперерахованих її компонентів. Домінуюча роль в системі інтересів учнів дизайнерського напрямку належить типу професій „Людина-художній образ». Учні, які пройшли діагностику за методикою ДДО Є.О. Климова, обрали вид дизайну та спеціалізацію, яка відповідає типу професій згідно з їхніми природними здібностями. Існує взаємозв'язок між психологічними особливостями та професійною спрямованістю учнів дизайнерського напрямку і він залежить від творчих здібностей, які одночасно виступають фактором і умовою формування професійної спрямованості.

В ході емпіричного дослідження виявлено, що у учнів дизайнерського напрямку акцент робиться на таких складових компонентів психологічних особливостей: творчість, креативність, оригінальність, спрямування на діло. Креативність займає провідне місце серед інших значущих чинників творчих здібностей учнів дизайнерського напрямку. Вербальна та невербальна креативність являються цілком самостійними, незалежними один від одного, проявами творчих здібностей.

Визначення теоретичних положень професійної спрямованості особистості учнів профільної школи, якісний аналіз результатів проведеного емпіричного дослідження психологічних особливостей професійної

спрямованості учнів дизайнерського напрямку та проведена корекційна програма подолання психологічних бар'єрів у професійній спрямованості учнів дизайнерського напрямку дали змогу сформулювати такі висновки:

1. Професійна спрямованість є стрижнем процесу профільної самореалізації особистості і розглядається як прояв загальної спрямованості особистості у діяльності. Кожна професійна діяльність має свої характерні риси, свою специфіку, від яких залежать і певні психологічні особливості професійної спрямованості. Одним із компонентів індивідуально-психологічних особливостей є здібності, які мають відношення до успішності тієї чи іншої діяльності. В учнівський віковий період (старша, профільна школа) професійна спрямованість виступає як новоутворення і формується в особливій навчальній предметно-перетворювальній діяльності, що не є властивою в учнів середньої школи під час до профільної підготовки.

2. На перший план професійної спрямованості учнів профільної школи дизайнерського напрямку виходять їхні психологічні особливості, що включають в себе творчі здібності, креативність, оригінальність та унікальність. Основою професійної спрямованості учнів-дизайнерів є свідомий вибір професії, з урахуванням наявних індивідуальних творчих здібностей, вимог професійної діяльності. Домінуюча роль в системі інтересів учнів дизайнерського напрямку належить до типу професій „Людина-художній образ». Учні, які пройшли діагностику за методикою ДДО Є.О. Климова, обрають вид дизайну та спеціалізацію, яка відповідає типу професій згідно з їхніми природними здібностями. Вербальна та невербальна креативність являються цілком самостійними, незалежними один від одного, проявами творчих здібностей.

3. В нашому дослідженні розкрито, що психологічний бар'єр – це психічний стан, який перешкоджає виконанню запланованої діяльності. Комунікативний бар'єр – це різновид психологічного бар'єру, який являє собою перешкоду, що виникає на шляху передачі інформації від комунікатора (відправника інформації) до реципієнта (її одержувача).

Комунікативні бар'єри у учнів найчастіше виникають з тими людьми, з якими учні найбільш активно взаємодіють (вчителі, однокласники, батьки, особи з вищим соціально-майновим статусом тощо). До найважливіших причин, які обумовлюють виникнення комунікативних бар'єрів, на думку учнів, належать такі характеристики учасників взаємодії: відмінності в інтелектуальному рівні; різні цінності; вікові відмінності та різний емоційний стан. Суттєву роль у виникненні комунікативних бар'єрів відіграють такі особистісні характеристики учнів: комунікативна нетолерантність, наявність перешкод у встановленні емоційних контактів в процесі спілкування; використання агресивної стратегії психологічного захисту у спілкуванні та ін.

Нами доведено, що за допомогою корекційної програми можна значно знизити рівень комунікативних бар'єрів в учнів дизайнерського напрямку. Це дозволяє використовувати дану корекційну програму у професійній спрямованості учнів профільної школи та поза її межами.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що отримані результати можна застосувати у сфері профільної підготовки фахівців в галузі дизайну, зокрема, на етапі визначення учнями старших класів спеціалізації, майбутнього фаху у ВНЗ та трудовлаштуванні після його закінчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айсина Г.Х. Роль профессиональной направленности в общей структуре вузовской подготовки студентов / Г.Х. Айсина // Психология студента как субъекта учебной деятельности. – М., 1989. – С. 32-40.
2. Адлер А. Наука жить / А.Адлер; пер. с англ. и нем. – К.: Port-Royal, 1997. – 288 с.
3. Алиева Е.Г. Творческая одарённость и условия её развития / Е.Г. Алиева / Психологический анализ учебной деятельности. – М.: ИП РАН, 1991. – С.7–17.
4. Анастаси А. Психологическое тестирование / А. Анастаси. Кн. 1., пер. с англ. /Под ред. и предисл. К.И. Гуревича, В.И. Лубовского. – М.: Педагогика, 1998. – 320 с.
5. Ананьев Б. Г. Задачи психологии искусства. / Б. Г. Ананьев Психология художественного творчества: Хрестоматия. . – Минск, 1999. – 647 с.
6. Басин Е.Я. Творчество и эмпатия / Е.Я. Басин // Вопросы философии. – 1987. –№2. – С. 54-56.
7. Бердяев Н.А. Философия свободы. Смысл творчества / Н.А. Бердяев. – М.: Правда, 1989. – 607 с.
8. Богоявленская Д.Б. О предмете и методе исследования творческих способностей / Д.Б. Богоявленская // Психол. журнал. – 1995. – Т.16. – №5. – С. 49-58.
9. Божович Л.И. Этапы формирования личности в онтогенезе / Л. И. Божович // Вопросы психологии / гл. ред. А. А. Смирнов. – 1979. – № 4. – С. 23–34.
10. Бех І. Наукові засади проведення експерименту / І. Бех, О. Кононко // Рідна школа. – №10. – 2001. – С. 36-40.
11. Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности: учебное пособие для вузов / В.А. Бодров. – М.: ПЕР СЭ, 2001. – 511 с..

- 12.Бодрова Е.В. Актуальные проблемы развития творческих способностей в обучении и воспитании / Е.В. Бодрова, О.Л. Князева, В.Т. Кудрявцев [По материалам всесоюз. конф. “Творчество и педагогика”, Москва, сент. 1988] // Вопр. психологии. – 1989. – №1. – С. 174-176.
- 13.Бодалев А.А. Психология о личности / А.А. Бодалев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1988. – 188 с.
- 14.Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л.Ф. Бурлачук, С.М. Морозов – СПб: ПитерКом, 1999. – 528 с.
- 15.Вікова психологія: навч. Посібник / М.В. Савчин, Л.П. Василенко, – К., 2009. – 360 с.
- 16.Вересов Н.Н. Культура и творчество как психологические идеи / Н.Н. Вересов // Вопросы психологии. – 1992. – №1-2. С. 124-129.
- 17.Вертгеймер М. Продуктивное мышление / М. Вертгеймер / пер. с англ.; общ. ред. С.Ф. Горбова и В.П. Зинченко. – М.: Прогресс, 1987. – 336 с.
- 18.Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.
- 19.Галин А.Л. Личность и творчество. Психологические этюды / А.Л. Галин – Новосибирск, 1989. – 127 с.
- 20.Гальперин П.Я. К вопросу о формировании творческого мышления / П.Я. Гальперин, В.Л. Данилова // Школьный психолог. – 1999. – №8 (февраль). – С. 9-15.
- 21.Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта: Психология мышления / Дж. Гилфорд – М., 1965. С. 433–457.
- 22.Головаха Е.И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи / Е.И. Головаха. – К.: Наук. думка, 1988. – 144 с.
- 23.Голубева Э.А. Способности. Личность. Индивидуальность / Э. А. Голубева. – Дубна : Феникс, 2005. – 512 с.
- 24.Горнфельд А. Г. Пути творчества / А. Г Горнфельд – Пг., 1921. – 137 с.

25. Драч І.І. Розвиток творчих здібностей студентів – важлива складова підготовки майбутніх фахівців / І.І. Драч // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / М-во освіти і науки України; Наук.-метод. центр вищої освіти. – К., 2000. – Вип. 28. – С. 83–90.

26. Дорфман Л.Я. Основные направления исследований креативности в науке и искусстве / Л.Я. Дорфман, Г.В. Ковалёва // Вопросы психологии. – 1999. – №2. – С. 101-106.

27. Дубовицька Т.Д. Діагностика рівня професійної спрямованості студентів / Т.Д. Дубовицька // Психологічна наука і освіта. – 2004. – № 2. – С. 86-91

28. Дьяченко М.И. Психология высшей школы / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович – Минск, 1993. — 368 с.

29. Дружинин В.Н. Психодиагностика общих способностей / В.Н. Дружинин. – М.: Академия, 1996. – 224 с.

30. Джеймс У. Психология / У. Джеймс. – М.: Педагогика, 1991. – 368 с.

31. Жизненный путь личности (вопросы теории и методологии социально-психологического исследования) / отв. ред. Л.В. Сохань. – К.: Наукова думка, 1987. – 280 с.

32. Зеер Э.Ф. Психология профессионального развития: учеб. пособ. для студентов высших учебных заведений / Э.Ф. Зеер. – 2-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 240 с.

33. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень / за ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир : Рута, 2006. – 320 с.

34. Зинченко В.П. Большой психологический словарь / В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова. – 3-е изд., доп. и перераб. 2006. – 672 с.

35. Климов Е.А. Как выбирать профессию / Е.А. Климов. – М.: Прогресс, 1984. – 284 с.

- 36.Климов Е.А. Психология профессионала / Е.А. Климов. – М.: Изд-во «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЕК», 1996. – 400 с.
- 37.Клименко В.В. Психологія творчості. Навчальний посібник / В.В. Клименко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 480 с.
- 38.Клепиков О.І. Основи творчості особи: Навч. посібник для студ. вузів / О.І.Клепиков, І.Т. Кучерявий. – К.: Вища школа, 1996. – 295 с.
- 39.Клепиков О.І. Творчість: істина, краса, благо / О.І.Клепиков.– К.: Знання УРСР, 1991. – 48 с.
- 40.Кон И.С. В поисках себя / И.С. Кон. – М.: Политиздат, 1984. – 335 с.
- 41.Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С. Костюк ; під ред. Л.М. Проколієнко. – К. : Рад. школа. – 1989. – 608с.
- 42.Кузьмина Н.В. Основы вузовской педагогики. / Н.В. Кузьмина – Л.: Изд-во ЛГУ, 1972. – С
- 43.Кулагіна І.Ю. Вікова психологія / І.Ю. Кулагіна, В.Н. Коллюцкий. – М.: ТЦ Сфера, Юрайт, 2001. – 364с.
- 44.Лапшин И. И. Философия изобретения и изобретение в философии. / И. И Лапшин Пг., 1922. . – 156с.
- 45.Левин К.Г. Закон и эксперимент в психологии //Психологический журнал. – 2001 . – Т.22 – №2 – С. 29-33.
- 46.Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – 2-е изд., стер. – М. : Смысл : Академия, 2005. – 352 с.
- 47.Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б.Ф. Ломов. – М.: Прогресс, 1984. – 445 с.
- 48.Макаров А.М. П'ять етюдів: Підсвідомість і мистецтво: Нариси з психології творчості. / А.М. Макаров. – К.: Рад. письменник, 1990. – 285 с.
- 49.Максименко С.Д. Психологія в соціальній та психологічній практиці: методологія, методи, програми, процедури / С.Д. Максименко. – К.: Наукова думка. – 1998. – 216 с.

50. Маслоу А. Психология бытия / А. Маслоу. – М.: “Рефл-бук”, 1997. – 303 с.
51. Маслоу А. Самоактуализация личности и образование / А. Маслоу. – Киев – Донецк: Ин-т психологии АПН Украины, 1994. – 52 с.
52. Матюшкин А.М. Концепция творческой одарённости / А.М. Матюшкин // Вопр. психологии. – 1989. – №6. – С. 29-33.
53. Мерлин В.С. Психология индивидуальности: Избранные психологические труды / В.С. Мерлин / под ред. Е.А. Климова. – Изд-во Московского психолого-социального института. – 2005. – С. 256.
54. Моляко В.О. Концепція виховання творчої особистості / В.О. Моляко // Радян. школа. – 1991. – №5. – С. 47-51.
55. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої праці / В.О. Моляко. – К.: Знання, 1989. – 44 с.
56. Моляко В.А. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности / В.А. Моляко // Вопросы психологии. – 1994. – № 5. – С. 86-95.
57. Моляко В.О. Психологічна теорія творчості / В.О. Моляко // Обдарована дитина. – 2004. – № 6. – С. 2–9.
58. Момот Л.Л. До проблеми формування творчих здібностей у процесі навчання / Л.Л. Момот, Л.В. Шелестова // Педагогіка і психологія. – 1997. – №2. – С. 53-59.
59. Мясищев В.М. Способности и потребности / В.Н. Мясищев // Психологические способности и потребности. Ученые записки. – Л., 1962. – С. 304-309.
60. Ниренберг Дж.И. Искусство творческого мышления / Дж.И. Ниренберг. – Минск: Попурри, 1996. – 240 с.
61. Оллпорт Г.В. Личность в психологии / Г.В. Оллпорт. – СПб: “Ювента”, 1998. – 345 с.
62. Петровский А.В. Роль фантазии в развитии личности / А.В. Петровский. – М.: Знание, 1961. – 48 с.

63. Піхманець Р.В. Психологія художньої творчості / Р.В. Піхманець. – К.: Наук. думка, 1991. – 164 с.
64. Платонов К.К. Структура и развитие личности / К.К. Платонов. – М.: Наука, 1986. – 254 с
65. Поляков В.А. Психология развития личности в системных отношениях / В.А. Поляков. – Минск, 1999. – 128 с.
66. Пономарёв Я.А. Психология творчества и педагогика / Я.А. Пономарёв. – М.: Педагогика, 1976. – 280 с.
67. Пономарёв Я.А. Размышление о будущем психологии творчества / Я.А. Пономарёв // Учительская газета. – 1994. – 25 октября. – С. 10-11.
68. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии: учеб. пособие / под общей ред. А.А. Крылова, С.А. Маничева. – СПб: Изд-во “Питер”, 2000. – 560 с.
69. Пряжников Н.С. Профессиональное и личностное самоопределение / Н.С. Пряжников. – Г.: Изд-во «Ин-т практической психологии»; Воронеж: НПО «МОДЕК», 1996. – 256 с.
70. Психологія і педагогіка життєтворчості: Навч. – метод. посібник / ред. В.М. Доній та ін. – К., 1996. – 792 с.
71. Психологические исследования творческой деятельности / отв. ред. О.К. Тихомиров. – М.: Наука, 1975. – 253 с.
72. Психологія: Підручник / За заг. ред. Ю.Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 560 с.
73. Платонов К.К. Структура и развитие личности / К.К. Платонов. М.: Наука, 1986. – 255 с.
74. Райнов Т. И. Теория творчества / Т. И. Райнов. Харьков, 1914. – 235 с.
75. Рибалка В.В. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці : навчальний посібник / В.В. Рибалка. – Одеса, 2009. – 575 с.
76. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості / В.В. Рибалка. – К. : Вища школа, 1996. – 362 с.

- 77.Роджерс Н. Творчество как усиление себя / Н. Роджерс // Вопросы психологии. – 1990. – №1. – С. 164-168.
- 78.Рождественская Н.В. Психология художественного творчества: Учеб. пособие / Н.В. Рождественская. – СПб. гос. ун-т. – СПб., 1995. – 270 с.
- 79.Роменець В.А. Психологія творчості. – К.: Вища школа, 1971. – 247 с.
- 80.Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – в 2 т. – Т. 2. – М., 1989. – 323 с.
- 81.Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии / С.Л. Рубинштейн; отв. ред. Е. В. Шорохова. – М.: Педагогика, 1973. – 424 с.
- 82.Рубинштейн С.Л. Принцип творческой самодеятельности: К философским основам современной педагогики / С.Л. Рубинштейн // Вопросы философии. – 1989. – №4. – С. 74-84.
- 83.Сейтешев А. П. Пути профессионального становления учащейся молодежи / А. П. Сейтешев. – М.: Высшая школа, 1988. – 336 с.
- 84.Сидоренко Е.В. Методы математической обработки в психологии / Е.В. Сидоренко. – СПб.: ООО «Речь», 2002. – 350 с.
- 85.Степанський В.І. Психолого-педагогічні засади професійної орієнтації школярів / В.І Степанський – М., 1987–128с.
- 86.Теплов Б. М. Избранные труды: в 2 т. / Б. М. Теплов. – М.: Педагогика, 1985. – Т.1. – 328 с.
- 87.Титаренко Т.М. Природа вибору: шляхи самореалізації особистості у її життєвому світі / Т.М. Титаренко // Психологічні перспективи, 2001. Вип. – 1. – С. 67- 76.
- 88.Тодорів Л.О. Рання юність як період становлення життєвих перспектив / Л.О. Тодорів // Психологія: Збірник наукових праць. Випуск 1 (8). НПУ ім. М.П. Драгоманова. – Київ, 2000. – С. 90-99.
- 89.Формирование творческих способностей: сущность, условия, эффективность: Сб. науч. тр. /Свердлов. инж. пед. ин-т; редкол.: С.З. Гончаров (отв. ред.) и др. – Свердловск: СИПИ, 1990. – 155 с.

90. Фрейд З. Введение в психоанализ: Лекции / З. Фрейд. – М.: Наука, 1991. – 455 с.
91. Фрейд З. Художник и фантазирование / З. Фрейд; пер. с нем. – М.: Республика, 1995. – 398 с.
92. Фромм Е. Психоанализ и этика / Е. Фромм. – М.: ООО “Издательство АСТ-ЛТД”, 1998. – 568 с.
93. Холодная М.А. Психология интеллекта: парадоксы исследования / М.А. Холодная. – М., Томск, 1997. – С. 273-288.
94. Хьел Л. Теории личности: Основные положения, исследования и применение / Л. Хьел, Д. Зиглер. – СПб: Питер, 1999. – 608 с.
95. Чудновский В.Э., Юркевич В.С. Одарённость: дар или испытание / В.Э. Чудновский, В.С. Юркевич. – М.: Знание, 1990. – 77 с.
96. Шевырев А.В. Технология творческого решения проблем (эвристический подход) или книга для тех, кто хочет думать своей головой / А.В. Шевырев. – Белгород: Крестьянское дело, 1995. – Кн. 2: Техника творчества. Алгоритм решения проблем. Эвристические методы. Организация творческого процесса. – 208 с.
97. Шрагина Л.И. Оригинальность и творчество / Л.И. Шрагина // Практическая психология и социальная работа. – 1999. – №3. – С. 38-40.
98. Шумакова Н.Б. Возраст вопросов / Н.Б. Шумакова. – М.: Знание, 1990. – 79 с.
99. Шумакова Н.Б. Исследовательская активность в форме вопросов в разные возрастные периоды / Н.Б. Шумакова // Вопр. психологии. – 1986. – №1. – С. 53-60.
100. Шумилин А.Т. Проблемы теории творчества / А.Т. Шумилин. – М.: Высш. школа, 1989. – 143 с.
101. Якобсон П.М. Психологические проблемы мотивации поведения человека / П.М. Якобсон – М.: Просвещение, 1969. – 317 с.
102. Яценко Т.С. Психологічні основи групової психокорекції: Навч. посібник / Т.С. Яценко. – К.: Либідь, 1996. – 264 с.

103. Юнг К. Психологические типы / Юнг К.Г. – М.: "Университетская книга", АСТ, 1996. – 714 с.

ДОДАТКИ

Додаток А. 1

Методика „Диференційно-діагностичний опитувальник" (ДДО)

Є.О. Климова щодо спеціальних здібностей.

Методика „Диференційно-діагностичний опитувальник" (ДДО) Є.О. Климова визначає психологічні особливості учнів щодо спеціальних здібностей, а також професійних нахилів учнів та перевагу до відповідного типу професії.

Інструкція: 1. Вивчіть ДДО і виберіть за кожним його пунктом вид роботи, якому ви віддали б перевагу.

Диференційно-діагностичний опитувальник(ДДО) Є Климова:

Припустимо, що після відповідного навчання Ви зможете виконувати будь-яку роботу. Однак якби Вам довелося вибрати тільки з двох можливих, що б Ви обрали ?

1а – догляд за квітами	1б – обслуговувати машини, прилади
2а – допомагати хворим, лікувати їх	2б – складати таблиці, схеми, програми для комп'ютерів
3а – контролювати якість книжкових ілюстрацій, плакатів, художніх листівок	3б – спостерігати за розвитком рослин
4а – обробляти матеріали (дерево, тканини, метал)	4б – інформувати споживачів про товари (рекламувати, продавати)
5а – обговорювати науково-популярні книжки, статті	5б – обговорювати художні твори, п'єси, концерти
6а – вирощувати молодяк тварин	6б – тренувати інших у певній галузі діяльності (праця, навчання, спорт)
7а – копіювати малюнки, зображення, налагоджувати музичні інструменти	7б – управляти вантажопідійомником, трактором, електровозом
8а – повідомляти людям потрібні їм відомості (у довідковому бюро, на екскурсії)	8б – займатися художнім оформленням (дизайном) виставок, вітрин, концертів, п'єс
9а – займатися ремонтом (одягу, техніки, житла)	9б – знаходити і виправляти помилки в текстах, таблицях, малюнках
10а – лікувати тварин	10б – виконувати розрахунки, обчислення
11а – створювати нові сорти рослин	11б – конструювати, проектувати нові промислові вироби (машини, одяг), будинки
12а – розбирати суперечки між людьми, переконувати, роз'яснювати, заохочувати, карати	12б – розбиратися в схемах, кресленнях, таблицях (перевіряти, уточнювати, впорядковувати)
13а – працювати з гуртками художньої самодіяльності	13б – спостерігати, вивчати життя живих організмів
14а – впроваджувати, налагоджувати медичні прилади й апарати	14б – надавати медичну допомогу при травмах, опіках, пораненнях
15а – складати точні описи явищ, подій, досліджуваних за допомогою вимірвальних приладів	15б – створювати художні описи, зображення спостережуваних або уявних подій
16а – робити лабораторні аналізи в медичних установах	16б – вести прийом, лікувати хворих
17а – фарбувати або розписувати стіни приміщень, вироби	17б – виконувати монтаж будівель, збирати машини
18а – влаштовувати культпоходи, екскурсії	18б – грати на сцені
19а – виготовляти за кресленнями деталі, вироби (машини, одяг), зводити будинки	19б – виготовляти креслення, копіювати карти
20а – боротися з хворобами рослин, шкідниками лісу, саду	20б – працювати на комп'ютері тощо

Бланк відповідей за результатами тестування ДДО

Прізвище, ім'я учня _____

Курс ___Група_____

Дата_____

1	2	3	4	5
1а	1б	2а	2б	3а
3б	4а	4б	5а	5б
6а		6б		7а
	7б	8а		8б
	9а		9б	
10а			10б	
11а	11б	12а	12б	13а
13б	14а	14б	15а	15б
16а		16б		17а
	17б	18а		18б
	19а		19б	
20а			20б	
+	+	+	+	+
—	—	—	—	—

Природа П		Техніка Т		Людина Л		Знакова система З		Художній образ Х	
1а		1б		2а		2б		3а	
3б		4а		4б		5а		5б	
6а				6б				7а	
		7б		8а				8б	
		9а				9б			
10а						10б			
11а		11б		12а		12б		13а	
13б		14а		14б		15а		15б	
16а				16б				17а	
		17б				18а		18б	
		19а				19б			
20а						20б			
Бали		Бали		Бали		Бали		Бали	

Методика діагностики професійної спрямованості особистості Б. Басса

Методика діагностики професійної спрямованості Б.Басса використовується для вивчення і діагностики професійної спрямованості особистості.

Інструкція:

1.3 відповідей на кожен пунктів виберіть той, який найкраще виражає Вашу позицію на питання. Можливо, що якісь із варіантів відповідей здадуться Вам рівноцінними. Проте ми просимо Вас відібрати з них тільки один, а саме той, котрий найбільшою мірою відповідає Вашій думці й найбільш вартісний для Вас. Букву, якою позначена відповідь (а, б, в), напишіть на аркуші для запису відповідей поруч із номером відповідного пункту (1–27) під рубрикою «найбільше».

2. Потім з відповідей на кожен пункт виберіть ту, що найменше відповідає Вашій позиції. Букву, якою позначена відповідь, знову напишіть на аркуші для запису відповідей поруч із номером відповідного пункту, у стовпчику під рубрикою «найменше».

3. Отже, для відповіді на кожне питання Ви використаєте дві букви, які й запишіть у відповідні стовпчики. Інші відповіді ніде не записуються. Намагайтеся бути максимально правдивим. Серед варіантів відповіді немає «гарних» або «поганих», тому не намагайтеся вгадати, яка з відповідей є «правильною» або «кращою» для Вас.

Текст опитувальника Б. Басса

1. Найбільше задоволення одержую від:

- а) схвалення моєї роботи;
- б) усвідомлення того, що робота виконана добре;
- в) усвідомлення того, що мене оточують друзі.

2. Якби я грав у футбол (волейбол, баскетбол), то прагнув би бути:

- а) тренером, який розробляє тактику гри;
- б) відомим гравцем;
- в) обраним капітаном команди.

3. На мою думку, кращим педагогом є той, хто:

- а) цікавиться учнями та має до кожного індивідуальний підхід;
- б) зацікавлює своїм предметом так, що учні з задоволенням вивчають цей предмет;

в) створює в колективі таку атмосферу, у якій кожен учень може висловити свою думку.

4. Мені подобається, коли люди:

- а) радіють за виконану роботу;
- б) із задоволенням працюють у колективі;
- в) прагнуть виконати свою роботу краще за інших.

5. Я бажав би, щоб мої друзі:

- а) були доброзичливими та допомагали людям, коли це необхідно;
- б) були вірними та відданими мені;
- в) були розумними та цікавими.

6. Кращими друзями я вважаю тих:

- а) із ким маю добрі стосунки;
- б) на кого завжди можна покластися;
- в) хто може багато досягнути в житті.

7. Найбільше мені не подобається:

- а) коли в мене щось не виходить;

б) коли розладнуються стосунки з товаришами;

в) коли мене критикують.

8. *На мою думку, дуже погано, коли педагог:*

а) приховує свої антипатії до деяких учнів, насміхається та дражнить їх;

б) викликає дух суперництва в колективі;

в) недостатньо добре знає предмет, який викладає.

9. *У дитинстві мені найбільше подобалося:*

а) проводити час із друзями;

б) відчуття виконаної справи;

в) коли мої вчинки схвалювали.

10. *Я бажав би бути схожим на тих, хто:*

а) досягнув успіху в житті;

б) справді закоханий у свою справу;

в) відзначається доброзичливістю і товариськістю.

11. *Школа насамперед має:*

а) навчати вирішувати завдання, які ставить життя;

б) розвивати індивідуальні здібності учнів;

в) виховувати риси, які допомагають встановлювати стосунки з людьми.

12. *Якби я мав більше вільного часу, то використовував би його:*

а) для спілкування з друзями;

б) для відпочинку;

в) для самоосвіти та улюблених справ.

13. *Найбільших успіхів я досягаю, коли:*

а) працюю з людьми, до яких відчуваю симпатію;

б) маю цікаву роботу;

в) отримую винагороду за свої зусилля.

14. *Мені подобається, коли:*

а) інші люди поважають мене;

- б) я відчуваю задоволення від добре виконаної роботи;
- в) я маю час приємно спілкуватися з друзями.

15. Якби про мене написали в газеті, то краще було б, щоб:

- а) розповіли про якусь цікаву справу, пов'язану із навчанням, працею або спортом, у якій я брав участь;
- б) написали про мою діяльність;
- в) обов'язково розповіли про колектив, у якому я працював.

16. Найкраще я навчаюся, коли викладач:

- а) має до мене індивідуальний підхід;
- б) може зацікавити своїм предметом;
- в) колективно обговорює проблеми, що вивчаються.

17. Для мене не має нічого гіршого за:

- а) образу власної гідності;
- б) невдачу під час виконання важливої справи;
- в) втрату друзів.

18. Найбільше я ціную:

- а) успіх;
- б) можливості спільної праці;
- в) здоровий глузд та інтуїцію.

19. Я не поважаю людей, які:

- а) вважають себе гіршими за інших;
- б) часто сваряться та конфліктують;
- в) заперечують все нове.

20. Приємно, коли:

- а) працюєш над важливою справою;
- б) маєш багато друзів;
- в) усім подобаєшся та викликаєш схвалення.

21. На мою думку, керівник повинен бути насамперед:

- а) доступним;
- б) авторитетним;

в) вимогливим.

22. У вільний час я з цікавістю прочитав би книжки:

- а) про те, як знайти друзів та налагодити добрі стосунки з оточуючими;
- б) про життя відомих людей;
- в) про останні досягнення науки та техніки.

23. Якби в мене були здібності до музики, я бажав би бути:

- а) диригентом;
- б) композитором;
- в) солістом.

24. Я хотів би:

- а) вигадати цікавий конкурс;
- б) перемогти в конкурсі;
- в) організувати конкурс і керувати ним.

25. Для мене важливо знати:

- а) що я бажаю зробити;
- б) як досягнути мети;
- в) як організувати людей для досягнення мети.

26. Людина повинна прагнути до того, щоб:

- а) інші люди схвалювали її вчинки;
- б) передусім виконувати свою справу;
- в) її не можна було б критикувати за виконану роботу.

27. Найкраще я відпочиваю у вільний час, коли:

- а) спілкуюся з друзями;
- б) переглядаю цікаві фільми;
- в) займаюся своєю улюбленою справою.

На тестування відводиться орієнтовно до 25 хвилин

Бланк для відповідей опитувальника Б. Басса

№ п\п	Найбільш привабливо	Найменш привабливо
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
16		
17		
18		
19		
20		
21		
22		
23		
24		
25		
26		
27		

Обробка результатів.

Кожна відповідь у стовпчику

-«Найбільш привабливо» — 2 бали,

-«Найменш привабливо» — 0 балів,

-відповідям, що не потрапили в жодний стовпчик— 1 бал.

Бали, набрані за всіма 27 судженнями, додаються до кожного виду спрямованості окремо за наведеним нижче ключем.

Додаток Б. 4

Ключ для визначення професійної спрямованості опитувальника Б. Басса

№	СЯ	СС	СД	№	СЯ	СС	СД
1	а	в	б	15	б	в	а
2	б	в	а	16	а	в	б
3	а	в	б	17	а	в	б
4	в	б	а	18	а	б	в
5	б	а	в	19	а	в	б
6	в	а	б	20	в	б	а
7	в	б	а	21	б	а	в
8	а	б	в	22	б	а	в
9	в	а	б	23	в	а	б
10	а	в	б	24	б	в	а
11	б	в	а	25	а	в	б
12	б	а	в	26	в	а	б
13	в	а	б	27	б	а	в
14	а	в	б				

Авторська анкета «Ставлення учнів до обраної професії» В. Вдовченка

Анкета складається із 10 питань, якими визначено фактори та мотиви вибору майбутньої професії, види діяльності, популярні і непопулярні професії у наш час, професійні плани після здобуття певної професії.

Текст анкети

1. Яке Ваше ставлення до обраної професії?
2. Що саме приваблює Вас у майбутній професійній діяльності дизайнера?
3. Уявіть, що Ви абітурієнт і маєте намір вступити до вузу. Чи обрали б Ви професію, яку опановуєте тепер на профільному рівні?
4. Як Ви оцінюєте свої здібності до майбутньої професійної діяльності?
5. Чи прийняли Ви остаточне рішення щодо вибору майбутньої професії
6. Яку роль відіграє школа у підготовці до майбутньої професії та її пізнання?
7. Хто допомагав у виборі майбутньої професії?
8. Здобувши професію ,Ви хотіли б працювати у:
 - а) державному підприємстві;
 - б) приватному;
 - в) виїхати за кордон;
 - г) свій варіант (свій бізнес)
9. Чи впевнені Ви у здійсненні своїх планів?
10. Чи хотіли б Ви перейти до іншого ліцею або на іншу спеціалізацію задля отримання іншої професійної підготовки?

Реєстраційний бланк до авторської анкети
«Ставлення учнів до обраної професії» В. Вдовченка

Прізвище, ініціали учня _____

Вік _____ Група _____ Дата _____

№ запитання	Відповідь
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

Методика вивчення рівня невербальної креативності за Е.Торренсом (субтест «Завершення малюнків»).

Тест використовується для діагностики невербальної креативності,

У тесті використовуються наступні показники креативності:

Оригінальність (Ор), що виявляє ступінь несхожості створеного випробуваним зображення на зображення інших досліджуваних (статистична рідкість відповіді).

Унікальність (Ун), що визначається як сума виконаних завдань, що не мають аналогів у вибірці (атласі малюнків).

Інструкція до тесту. Перед вами бланк з недомальованими картинками. Вам необхідно домалювати їх, обов'язково включаючи запропоновані елементи в контекст і намагаючись не виходити за обмежувальні рамки малюнка. Домальовувати можна що завгодно і як завгодно, бланк при цьому можна обертати. Після завершення малюнка необхідно дати йому назву, яку слід підписати в рядку під малюнком.

Реєстраційний бланк до методики вивчення рівня невербальної креативності за П.Торренсом (субтест «Завершення малюнків»).

Прізвище, ініціали студента _____

Вік _____ Група _____ Дата _____

 1	 6
 2	 7
 3	 8
 4	 9
 5	 10

**Розподілення даних малюнків за певним темами за Е.Торренсом
(субтест «Завершення малюнків»).**

№ мал. в атласі	Теми малюнків
1	Аксессуары
2	Літальні апарати
3	Божественні істоти
4	Тварина
5	Сліди тварин
6	М'ячі
7	Повітряні кулі
8	Птах
9	Корабель, човен
10	Частини тіла людини
11	Книга
12	Коробка
13	Будова
14	Будівельний матеріал
15	Частини будови
16	Вогонь, багаття
17	Очерет
18	Автомобілі тощо
19	Одяг
20	Мотузок, шнур для білизни
21	Хмара
22	Контейнер
23	Хрест
24	Абстрактне зображення

25	Яйце
26	Розваги
27	Риби, морські, тварини
28	Квітка
29	Їжа
30	Взуття
31	Фрукти, овочі
32	Меблі
33	Географічні об'єкти
34	Геометричні фігури
35	Небесні тіла
36	Домашні предмети
37	Людська голова, фігура
38	Комахи
39	Повітряний змій
40	Сходи
41	Літери, знаки пунктуації
42	Світильник
43	Прилади, механізми
44	Музичні інструменти
45	Цифри
46	Канцтовари
47	Кущі, трава тощо
48	Відпочинок: санчата, гойдалка
49	Дорога, знаки тощо

50	Кімната, її частини
51	Притулок
52	Сніговик
53	Звукові хвилі
54	Космос, космонавт
55	Спортінвентар
56	Людина з паличок
57	Сонце
58	Казкова істота
59	Наземний транспорт
60	Символ
61	Годинник
62	Інструменти
63	Іграшка
64	Дерева
65	Парасолька
66	Погода
67	Зброя
68	Колеса
69	Гриб
70	Павутина

Оцінювання малюнка за Е.Торренсом

Номер фігури	Кількість балів	Опис малюнка
1	0	Абстрактний візерунок, людина, голова, окуляри, птах, чайка
	1	Брови, очі, хвиля, море, морда тварини, хмара, серце, сова, квітка, яблуко, людина, собака
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки
2	0	Абстрактний візерунок, дерево, рогатка, квітка
	1	Буква, будинок, символ, покажчик, слід кінцівки птаха, цифра, людина
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки
3	0	Абстрактний візерунок, звукові і радіохвилі, людина, човен, корабель, люди, фрукти
	1	Вітер, хмара, дощ, кульки, частини дерева, міст, гойдалка, морда тварини, колеса, лук і стріли, риба, санки, квіти
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки
4	0	Абстрактний візерунок, хвиля, море, змія, хвіст, знак питання
	1	Кішка, крісло, стілець, ложка, миша, гусениця, черв'як, окуляри, гусак, черепашка, лебідь, квітка, трубка для паління
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки
5	0	Абстрактний візерунок, блюдо, ваза, чаша, човен, корабель, людина, парасолька
	1	Водойма, озеро, гриб, губи, підборіддя, таз, лимон, яблуко, лук і стріли, яр, яма, риба, яйце
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки
6	0	Абстрактний візерунок, сходи, сходинки, обличчя
	1	Гора, скеля, ваза, ялина, кофта, піджак, сукня, гроза, блискавка, людина, квітка
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки
7	0	Абстрактний візерунок, ключ, машина, серп
	1	Гриб, черпак, ківш, лінза, людина, молоток, окуляри, самокат, серп і молот, тенісна ракетка
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки
8	0	Абстрактний візерунок, дівчинка, жінка, очі або тіло людини
	1	Буква, ваза, дерево, книжка, майка, сукня, ракета, квітка, щит
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки
9	0	Абстрактний візерунок, гори, пагорб, буква, вуха тварини
	1	Верблюди, вовк, кішка, лисиця, людина, собака, геометрична фігура
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки
10	0	Абстрактний візерунок, гусак, качка, дерево, обличчя, лисиця
	1	Буратіно, дівчинка, птах, цифра, людина, геометрична фігура
	2	Всі інші більш оригінальні рисунки

Відповіді на завдання із зазначенням номерів категорії та оцінок за оригінальністю.

Список № 1.

Фігура 1.

0 балів (5% і більше відповідей) (24) Абстрактний візерунок. (37) Особа, голова людини. (1) Окуляри. (38) Птах (що летить), чайка. 1 бал (від 2 до 4,99%) (10) Брови, очі людини. (33) Хвиля, море. (4) Тварина (морда). (4) Кіт, кішка. (21) Хмара, облако; (58) Надприродні істоти. (10) Серце ("любов"). (4) Собака. (8) Сова. (28) Квітка. (37) Людина, чоловік. (31) Яблуко.

Фігура 2.

0 балів (5% і більше відповідей) (24) Абстрактний візерунок. (64) Дерево і його деталі. (67) Рогатка. (28) Квітка. 1 бал (від 2% до 4,99%) (41) Літера: Ж, У і ін. (13) Будинок, будівлю. (42) Знак, символ, показник. (8) Птах, сліди, лапи. (45) Цифра. (37) Особа.

Фігура 3.

0 балів (5% і більше відповідей) (24) Абстрактний візерунок. (53) Звукові радіохвилі. (37) Особа людини. (9) Вітрильник, човен. (31) Фрукти, ягоди. 1 бал (від 2 до 4,99%) (21) Вітер, хмари, дощ. (7) Повітряні кульки. (64) Дерево і його деталі. (49) Дорога, міст. (4) Тварина або його морда. (48) Каруселі, гойдалки. (68) Колеса. (67) Лук і стріли. (35) Місяць. (27) Риба, риби. (48) Санчата. (28) Квіти.

Фігура 4.

0 балів (5% і більше відповідей) (24) Абстрактний візерунок. (33) Хвиля, море. (41) Знак питання. (4) Змія. (37) Особа людини. (4) Хвіст тварини, хобот слона. 1 бал (від 2 до 4,99%) (4) Кіт, кішка. (32) Крісло, стілець. (36) Ложка, ополоник. (4) Миша. (38) Комаха, гусениця, черв'як. (1) Окуляри (8) Птах: гусак, лебідь. (27) Мушля. (58) надприродні істоти. (1) Трубка для куріння. (28) Квітка.

Фігура 5.

0 балів (5% і більше відповідей) (24) Абстрактний візерунок. (36) Блюдо, ваза, чаша. (9) Корабель, човен. (37) Особа людини. (65) Парасолька.

1 бал (від 2 до 4,99%) (33) Водойма, озеро. (47) Гриб; (10) Губи, підборіддя. (22) Кошик, миска (31) Лимон, яблуко. (67) Лук і стріли). (33) Яр, яма. (27) Риба. (25) Яйце.

Фігура 6.

0 балів (5% і більше відповідей) (24) Абстрактний візерунок. (15) Сходи, Сходи. (37) Особа людини. 1 бал (від 2 до 4,99%) (33) Гора, скеля. (36) Ваза. (64) Дерево, ялинка. (19) Кофта, піджак, плаття. (66) Блискавка, грім (37) Особа: чоловік, жінка. (28) Квітка.

Фігура 7.

0 балів (5% і більше відповідей) (24) Абстрактний візерунок. (18) Автомобіль. (36) Ключ; (62) Місяць. 1 бал (від 2 до 4,99%) (47) Гриб. (36) Ківш, черпак. (43) Лінза, лупа. (37) Особа людини. (36) Ложка, ополоник. (62) Молоток. (1) Окуляри. (18) Самокат. (60) Символ: серп і молот. (48) Тенісна ракетка.

Фігура 8.

0 балів (5% і більше відповідей) (24) Абстрактний візерунок. (37) Дівчинка, жінка. (37) Особа: голова або тіло. 1 бал (від 2 до 4,99%) (41) Літера: У та ін. (36) Ваза. (64) Дерево. (11) Книга. (19) Майка, плаття. (2) Ракета. (58) Надприродні істоти. (28) Квітка. (67) Щит.

Фігура 9.

0 балів (5% і більше відповідей) (24) Абстрактний візерунок. (33) Гори, пагорби. (4) Тварина, його вуха. (41) Літера :М. 1 бал (від 2 до 4,99%) (4) Верблюди. (4) Вовк. (4) Кіт, кішка. (4) Лисиця. (37) Особа людини. (4) Собака. (37) Особа: фігура.

Фігура 10.

0 балів (5% і більше відповідей) (24) Абстрактний візерунок. (8) Гусак, качка. (64) Дерево, ялина, гілки (37) Особа людини. (4) Лисиця. 1 бал (від 2%

до 4,99%) (63) Буратіно. (37) Дівчинка. (8) Птах. (37) Особа, фігура. (58) Надприродні істоти. (45) Цифри.

Список № 2

Категорії відповідей, оригінальність яких оцінюється 2 балами з вказівками категорії.

(18) *Автомобіль*: легкова машина, спортивна, вантажна, візок, трактор.

(3) Ангели і інші божественні істоти, їх деталі, включаючи крила.

(1) *Аксесуари*: браслет, корона, гаманець, монокль, намисто, окуляри, капелюх.

(20) Білизняна мотузка, шнур.

(41) *Літери*: одна або блоками, знаки пунктуації.

(7) *Повітряні кулі*: одна або в гірлянді.

(39) Повітряний змій.

(33) *Географічні об'єкти*: берег, хвилі, вулкан, гора, озеро, океан, пляж, річка, скеля.

(34) *Геометричні фігури*: квадрат, конус, коло, куб, прямокутник, ромб, трикутник.

(24) *Декоративна композиція*: всі види абстрактних зображень, орнаменти, візерунки.

(64) *Дерево*: всі види дерев, у тому числі ,новорічна ялинка

(49) *Дорога і дорожні системи*: дорога, дорожні знаки і таблички, міст, перехрестя, естакада.

(4) *Тварина, його голова або морда*: бик, верблюд, змія, кішка, коза, лев, кінь, жаба, ведмідь, миша, мавпа, олень, свиня, слон, собака.

(5) *Тварина*: сліди

(53) *Звукові хвилі*: магнітофон, радіохвилі, радіоприймач, рація, камертон, телевізор.

(65) Парасолька;

(63) *Іграшка*: кінь-качалка, лялька, кубик, маріонетка.

- (62) *Інструменти*: вила, граблі, кліщі, молоток, сокира.
- (46) *Канцелярські і шкільне приладдя*: папір, обкладинка, папка, зошит.
- (11) *Книга*: одна або стопка газет, журналів.
- (68) *Колеса*: колесо, , підшипник, шина, штурвал.
- (50) *Кімната або частини кімнати*: підлога, стіна, кут.
- (22) *Контейнер*: бак, бідон, бочка, відро, консервна банка, глечик, коробка для капелюшків, ящик.
- (9) *Корабель, човен*: каное, (моторний човен, катер, пароплав вітрильник.
- (12) *Коробка*: коробка, пакет, подарунок, згорток.
- (54) *Космос*: космонавт.
- (16) Багаття, вогонь.
- (23) *Хрест*: Червоний хрест, християнський хрест, могила,
- (40) *Сходи*: приставна, драбина, трап.
- (2) *Літальний апарат*: бомбардувальник, планер, ракета, літак, супутник.
- (32) *Меблі*: буфет, гардероб, ліжко, крісло, парта, стіл, стілець, тахта.
- (43) *Механізми і прилади*: комп'ютер, лінза, мікроскоп, прес, робот, шахтарський молот.
- (44) *Музика*: арфа, барабан, гармошка, дзвіночок, ноти, піаніно, рояль, свисток, цимбали.
- (6) *М'ячі*: баскетбольні, тенісні, бейсбольні, волейбольні, грудочки бруду, сніжки.
- (59) Наземний транспорт - див. "Автомобіль",
- (38) *Комаха*: метелик, блоха, богомол, гусениця, жук, мураха, муха, павук, бджола, firefox, черв'як.
- (35) *Небесні тіла*: Велика Ведмедиця, Венера, затемнення Місяця, зірка, Місяць, метеорит, комета, Сонце.
- (21) *Хмара, облако*: різні види та форми.
- (30) *Взуття*: черевики, валянки, чоботи, тапочки, туфлі.

(19) *Одяг, штани*: штани, кофта, чоловіча сорочка, пальто, піджак, плаття, халат, шорти, спідниця.

(67) *Зброю*: гвинтівка, лук і стріли, кулемет, гармата, рогатка, щит.

(48) *Відпочинок*: велосипед, каток, крижана гора, парашутна вишка, плавальна дошка, роликові ковзани, санчата, теніс.

(29) *Їжа*: булка, кекс, цукерка, льодяник, корж, морозиво, горіхи, тістечко, цукор, тости, хліб.

(66) *Погода*: дощ, краплі дощу, хуртовина, веселка, сонячні промені, буревій

(36) *Предмети домашнього вжитку*: ваза, вішалка, зубна щітка, каструля, ківш, кавоварка, мітла, чашка, щітка.

(8) *Птах*: лелека, журавель, індик, курка, лебідь, павич, пінгвін, папуга, качка, фламінго, курча.

(26) *Розваги*: співак, циркач.

(47) *Рослини*: чагарник, трава.

(27) *Риба і морські тварини*: гуппі, золота рибка, кит, восьминіг.

(58) *Надприродні (казкові) істоти*: Аладдін, баба Яга, біс, вампір, відьма, Геркулес, диявол, монстр, привид, фея, чорт.

(42) *Світильник*: чарівний ліхтар, лампа, свічка, вуличний світильник, ліхтар, електрична лампа.

(60) *Символ*: значок, герб, прапор, прапор, цінник, чек, емблема.

(52) Сніговик.

(57) *Сонце і інші планети*: см. "Небесні тіла".

(55) *Спорт*: бігова доріжка, бейсбольний майданчик, перегони, спортивний майданчик, футбольні ворота.

(13) *Будівлі*: Будова будинок, палац, будівля, хата, буда, хмарочос, готель, колиба, храм, церква.

(15) *Будова, його частини*: двері, дах, вікна, підлога, стіни, труба.

(14) *Будівельний матеріал*: дошка, камінь, цегла, плита, труба.

(17) Очерет і вироби з нього.

(51) *Притулок, укриття (будинок)*: навіс, намет, тент, курінь.

(31) *Фрукти*: ананас, апельсин, банан, ваза з фруктами, вишня, грейпфрут, груша, лимон, яблуко.

(28) *Квітка*: маргаритка, кактус, соняшник, троянда, тюльпан.

(45) *Цифри*: одна або в блоці, математичні знаки.

(61) *Годинник*: будильник, пісочний годинник, секундомір, сонячний годинник, таймер.

(37) *Особа, її голова або фігура*: дівчинка, жінка, хлопчик, черниця, чоловік, певна особа, старець.

(56) *Особа з паличок*: см. "Людина".

(10) *Особа, частини її тіла*: брови, волосся, очі, губи, кістка, ноги, ніс, рот, руки, серце, вухо, язик.,

(25) *Яйце*: всі види, включаючи пасхальне, яєчня.

Інтерпретація результатів тестування за Е.Торренсом (субтест «Завершення малюнків»).

Оригінальність. Цей показник характеризує здатність висувати ідеї, що відрізняються від очевидних, загальновідомих, загальноприйнятих, банальних або твердо встановлених. Той, хто отримує високі значення цього показника, зазвичай характеризується високою інтелектуальною активністю і неконформністю. Оригінальність рішень передбачає здатність уникати легких, очікуваних і нецікавих відповідей.

Обробка результатів тестування

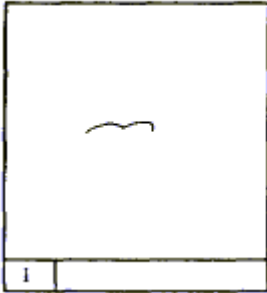

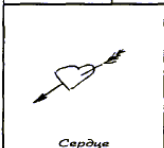

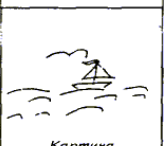

2) для обробки результатів за критерієм «оригінальність» використовується атлас типових малюнків

Необхідно зіставити домальовані картинки з наявними в атласі, звертаючи увагу при цьому на використання подібних деталей і смислових зв'язків; при знаходженні схожого типу привласнити даному малюнку оригінальність, зазначену в атласі. Якщо в атласі немає такого типу малюнків, то оригінальність даної домальованою картинки вважається 1,00, тобто вона унікальна. Показник «оригінальність» малюнка оцінюється виходячи із його масиву даних і підраховується за такою формулою :

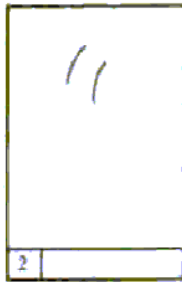
$$O_r = 1 - \frac{x - 1}{X_{\max} - 1},$$

де O_r – оригінальність даного типу малюнка; x – кількість малюнків іншого типу ; X_{\max} – максимальна кількість малюнків в типі серед всіх типів малюнків для даної вибірки досліджуваних.

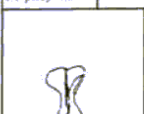

Атлас типових малюнків

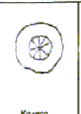

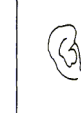

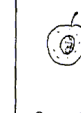

Картинка № 1			
			
№ картинки № рисунка	1 2	Условное название Цветок	Оригинальность 0,21
 <p>Цветок</p>		 <p>Цветок</p>	
 <p>Роза</p>			
№ картинки № рисунка	1 3	Условное название Сердце	Оригинальность 0,60
 <p>Сердце</p>		 <p>Сердце и любовь</p>	
 <p>Один из стимулов к жизни</p>			
№ картинки № рисунка	1 4	Условное название Птицы	Оригинальность 0,67
 <p>Улетают птицы</p>		 <p>Пейзаж</p>	
 <p>Картина</p>			
№ картинка № рисунка	1 1	Условное название Облако	Оригинальность 0,00
 <p>Туча</p>		 <p>Дождь</p>	
 <p>Поезд</p>			

Картинка № 2

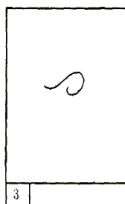

2

№ картинки № рисунка	1 5	Условное название	Оригинальность
		Брови	0.74
			
		Голова	Лезвие
		Очи и динки!	
№ картинки № рисунка	1 6	Условное название	Оригинальность
		Очки	0.79
			
		Улыбка	Портрет
		Очки	
№ картинки № рисунка	1 7	Условное название	Оригинальность
		Пятачок	0.81
			
		Заяц	Кот
		Кот	Кот
№ картинки № рисунка	1 8	Условное название	Оригинальность
		Кость	0.86
			
		Кость	Кость
		Кость	Кость
№ картинки № рисунка	1 9,10,11	Условное название	Оригинальность
		Облако	0.00
			
		Бабочка	Шляпа
		Бабочка	Добочка на отдышке

№ картинки № рисунка	2 1	Условное название	Оригинальность
		Волы	0.00
			
		Радиотелефон	Радиотелефон
		Чашка	Чашка
№ картинки № рисунка	2 2	Условное название	Оригинальность
		Вилка	0.50
			
		Колесо	Колесо
		Мила	Мила
№ картинки № рисунка	2 3	Условное название	Оригинальность
		Ухо	0.67
			
		Ухо	Человеческое ухо
		Ухо	Все слышу
№ картинки № рисунка	2 4	Условное название	Оригинальность
		Парус	0.81
			
		Лодка	Парусик
		Лодка	Лодка
№ картинки № рисунка	2 5	Условное название	Оригинальность
		Изгиб пути	0.85
			
		Ложка	Дорога
		Ложка	Река
№ картинки № рисунка	2 6	Условное название	Оригинальность
		Солнце	0.85
			
		Жаркий день	Восход
		Жаркий день	Солнце
№ картинки № рисунка	2 9,10	Условное название	Оригинальность
		Срез. Шея гтица	0.94
			
		Порец дерева	Разрез яблока
		Порец дерева	Утка

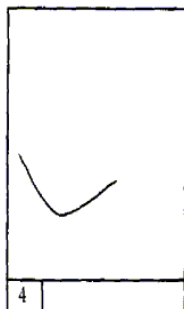
Картинка № 3

№ картинки № рисунка	3 1	Условное название Улитка	Оригинальность 0,00
			<i>Улитка</i>
<i>Скрытность</i>	<i>Улитка</i>	<i>Улитка</i>	
№ картинки № рисунка	3 2	Условное название Знак бесконечности	Оригинальность 0,19
			<i>Стремление к бесконечности</i>
<i>Знак</i>	<i>Математический знак бесконечности</i>	<i>Стремление к бесконечности</i>	
№ картинки № рисунка	3 3	Условное название Схема	Оригинальность 0,29
			<i>Крутой вывих (вид сверху)</i>
<i>Всегда есть два пути</i>	<i>Путь</i>	<i>Крутой вывих (вид сверху)</i>	
№ картинки № рисунка	3 4	Условное название Кит	Оригинальность 0,52
			<i>Кит</i>
<i>Кит</i>	<i>Весёлый кит</i>	<i>Кит</i>	
№ картинки № рисунка	3 5	Условное название Хвост	Оригинальность 0,52
			<i>Хвост</i>
<i>Мышь</i>	<i>Кошка</i>	<i>Хвост</i>	

№ картинки № рисунка	3 6	Условное название Волны	Оригинальность 0,57
			<i>Волны</i>
<i>Волна</i>	<i>Медлительность</i>	<i>Волны</i>	
№ картинки № рисунка	3 7	Условное название Голова животного	Оригинальность 0,48
			<i>Слон</i>
<i>Черепашка</i>	<i>Осьминог</i>	<i>Слон</i>	
№ картинки № рисунка	3 8	Условное название Узор	Оригинальность 0,67
			<i>Восточный мотив</i>
<i>Орнамент</i>	<i>Изображение на древней посуде</i>	<i>Восточный мотив</i>	
№ картинки № рисунка	3 9	Условное название Змея	Оригинальность 0,62
			<i>Змея</i>
<i>Змея</i>	<i>Кобра</i>	<i>Змея</i>	
№ картинки № рисунка	3 10, 11	Условное название Скрипичный ключ, нос	Оригинальность 0,71
			<i>Нос</i>
<i>Музыкальный ключ</i>	<i>Опять провинился!</i>	<i>Нос</i>	
№ картинки № рисунка	3 12, 13	Условное название Доллар. Крошечки	Оригинальность 0,76
			<i>Звонок</i>
<i>"Доллар улет"</i>	<i>Фонарный столб</i>	<i>Звонок</i>	
№ картинки № рисунка	3 14, 15	Условное название Край полотна. Архитектурные фрагменты	Оригинальность 0,81
			<i>Ионический ордер (деталь)</i>
<i>Скрученный лист бумаги</i>	<i>Античность</i>	<i>Ионический ордер (деталь)</i>	

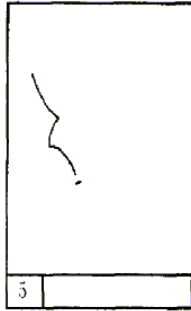
Картинка №4

№ картинки № рисунка	4 1	Условное название Яма	Оригинальность 0,00
<i>Горы</i>	<i>Север</i>	<i>Ущелье</i>	
№ картинки № рисунка	4 2	Условное название График	Оригинальность 0,69
<i>Рост после падения</i>	<i>Зависимость случайных событий</i>	<i>Диаграмма</i>	
№ картинки № рисунка	4 3	Условное название Подбородок	Оригинальность 0,72
<i>Портрет</i>	<i>Лицо</i>	<i>Подбородок</i>	
№ картинки № рисунка	4 4	Условное название Кресло	Оригинальность 0,78
<i>Кресло</i>	<i>Человек в кресле</i>	<i>Вечерний парк</i>	

№ картинки № рисунка	4 3	Условное название Водоём	Оригинальность 0,87
<i>Водоём</i>	<i>Владина</i>	<i>Разрез</i>	
№ картинки № рисунка	4 6, 7	Условное название Бумеранг, Куб	Оригинальность 0,89
<i>Бумеранг</i>	<i>Як</i>	<i>Ящик</i>	
№ картинки № рисунка	4 8	Условное название Улыбка	Оригинальность 0,89
<i>"ЧЛО" или губы</i>	<i>Улыбка</i>	<i>Выражение на лице</i>	
№ картинки № рисунка	4 9	Условное название Поверхность	Оригинальность 0,91
<i>Матрац</i>	<i>Стекло</i>	<i>Стол</i>	
№ картинки № рисунка	4 10	Условное название Схема	Оригинальность 0,93
<i>Холм</i>	<i>Перекресток</i>	<i>Схема пути</i>	

Картинка № 5

№ картинки	5	Условное название	Оригинальность
№ рисунка	1	Ваза	0,00

Ваза

Падающий фужер

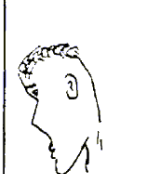

Ваза

№ картинки	5	Условное название	Оригинальность
№ рисунка	2	Профиль	0,46

Человек думает

Удвлинение

Монстр

№ картинки	5	Условное название	Оригинальность
№ рисунка	3	Растение	0,50

Лист

Неизвестное растение

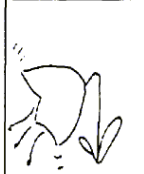

Дерево

№ картинки	5	Условное название	Оригинальность
№ рисунка	4	Цветок	0,54

Цветок

Мое настроение

Цветы - лучший подарок

№ картинки	5	Условное название	Оригинальность
№ рисунка	5	Ель	0,75

Ель

Дом

Ель, склонённая ветром

№ картинки	5	Условное название	Оригинальность
№ рисунка	6,7	Схема. Ворота платья	0,79

Путь лыжника

Лиджак

Часть платья королевы

№ картинки	5	Условное название	Оригинальность
№ рисунка	8	Край горы	0,79

Мост через горную реку

Турист в горах

Обрыв

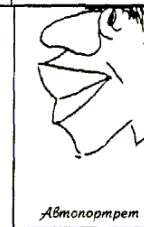
№ картинки	5	Условное название	Оригинальность
№ рисунка	10	Губы	0,82

Губы

Губы

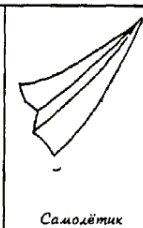

Автопортрет

№ картинки	5	Условное название	Оригинальность
№ рисунка	11	Ракета (бумажный самолет)	0,89

Ракета

Самолётик

Лётят мысли

№ картинки	5	Условное название	Оригинальность
№ рисунка	12	Огонь	0,89

Костёр на подяке

Огонь

Факел

Картинка № 6			
№ картинки № рисунка	6 1	Условное название Яма	Оригинальность 0,00
<i>Образ</i> <i>Русские дороги</i> <i>Ров у замка</i>			
№ картинки № рисунка	6 3	Условное название Верблюд	Оригинальность 0,67
<i>Верблюд</i> <i>Верблюд</i> <i>Верблюд</i>			
№ картинки № рисунка	6 4	Условное название Автомобиль	Оригинальность 0,67
<i>Автомобиль</i> <i>Машина</i> <i>Говозка</i>			
№ картинки № рисунка	6 5	Условное название Хвост самолета	Оригинальность 0,78
<i>Самолёт</i> <i>Просто самолётик</i> <i>Самолёт</i>			
№ картинки № рисунка	6 6	Условное название Шестерня	Оригинальность 0,81
<i>Шестерня</i> <i>Зуб от науки</i> <i>Фрагменты зубчатых колёс</i>			
№ картинки № рисунка	6 7	Условное название Очки	Оригинальность 0,85
<i>Очки</i> <i>Очки</i> <i>Очки</i>			
№ картинки № рисунка	6 8	Условное название Профиль	Оригинальность 0,85
<i>Человек</i> <i>Вся</i> <i>Лицо</i>			
№ картинки № рисунка	6 9	Условное название Кабина	Оригинальность 0,89
<i>Возница</i> <i>Передняя часть самолёта</i> <i>Автомобиль</i>			

Індекс оригінальності підраховувався як середнє арифметичне оригінальностей всіх картинок.

Індекс унікальності - як сума всіх унікальних картинок.

Методика С. Медніка (тест віддалених асоціацій). вербальна креативність)

Метою тесту є діагностика вербальної складової креативності для будь-яких професій, яка визначається як процес перекомбінування елементів ситуації в нові комбінації і спрямована на виявлення та оцінку існуючого у піддослідного прихованого (або блокованого) креативного потенціалу.

Реєстраційний бланк

Прізвище, ініціали _____

Вік _____ Група _____ Дата _____

	Слово	Словосполучення		Слово	Словосполучення
1			11		
2			12		
3			13		
4			14		
5			15		
6			16		
7			17		
8			18		
9			19		
10			20		

Стимульні трійки слів

1. випадкова - гора - довгоочікувана
2. вечірня - папір - стінна
3. назад - батьківщина - шлях
4. далеко - сліпий - майбутнє
5. народна - страх - світова
6. гроші - квиток - вільне
7. людина - погони - завод
8. двері - довіра - швидко
9. друг - місто - коло
10. поїзд - купити – паперовий

Порядок роботи Студентам пропонується виконати роботу відповідно до інструкцій.

Інструкція до тесту С. Медника серії 1:

Характерною рисою серії 1 являється те, що надається інструкція, яка не містить установки на досягнення оригінальних результатів.

Вам пропонуються трійки слів, до яких необхідно підібрати четверте слово так, щоб воно поєднувалося з кожним з трьох запропонованих слів. Наприклад, для трійки слів "гучна - правда - повільно" відповіддю може служити слово "говорити" (голосно говорити, говорити правду, повільно говорити). Ви можете змінювати слова граматично і використовувати прийменники не змінюючи при цьому самі слова як частини мови.

Відповіді записуйте до бланку відповідей в рядок з відповідним номером.

Інтерпретація результатів тестування:

Для оцінки результатів тестування пропонується наступний алгоритм дій. Психологу необхідно зіставити відповіді випробовуваних з наявними типовими відповідями і при знаходженні схожого типу привласнити даній

відповіді оригінальність, зазначену в списку. Якщо в списку немає такого слова, то оригінальність даної відповіді вважається рівною 1,00. (табл. 3)

Індекс оригінальності підраховується як середнє арифметичне оригінальності всіх відповідей. Кількість відповідей може не збігатися з кількістю "трійок слів", так як в одних випадках випробовувані можуть дати декілька відповідей, а в інших - не дати жодного.

Формула індексу оригінальності кожної відповіді: $Z_i = 1/r$,

де Z - індекс оригінальності кожної відповіді;

i – номер завдання;

r – частота зустрічальності конкретної відповіді у кожного піддослідного відносно даної вибірки.

Формула індексу оригінальності роботи піддослідного: $N_{op} = \sum Z_i / X$,

де N_{op} – індекс оригінальності роботи;

X – загальна кількість відповідей.

Інструкція до тесту С. Медника серії 2:

Серія 2 проводиться з піддослідними через певний проміжок часу (3 - 5 днів) після першої серії. Стимульний матеріал залишається тим самим, але дається інша установка. При проведенні другої серії піддослідним пропонують тестові завдання з класичною інструкцією, яка містить орієнтацію на досягнення, що стимулюють появу оригінальних відповідей.

«Постарайтеся, щоб ваші відповіді були якомога оригінальніші і яскравіші, спробуйте подолати стереотипи і придумати щось нове. Постарайтеся придумати максимальну кількість відповідей на кожну трійку слів.»

Після цього психологу необхідно зіставити відповіді випробовуваних з наявними типовими відповідями та визначити індекс унікальності.

Індекс унікальності дорівнює кількості всіх унікальних (що не мають аналогів в типовому переліку) відповідей.

Унікальною визнавалася відповідь, в якій індекс оригінальності дорівнював одиниці ($Z_i = 1$);

Формула індексу унікальності: $N_{ун.} = 1/X$,

де $N_{ун.}$ – індекс унікальності відповідей;

1 – кількість унікальних відповідей.

Типовий перелік відповідей за методикою С. Медніка

(варіанти відповідей та їх оригінальність)

Трійка слів № 1	Трійка слів № 2	Трійка слів № 3	Трійка слів № 4
<i>Випадкова - гора - довгоочікувана</i>	<i>Вечірня - папір - стінна</i>	<i>Повернутись- батьківщина- шлях</i>	<i>Далеко - сліпий - майбутнє</i>
Бесіда 0,99	Лист 0,99	Майбутнє 0,91	Біда 0,98
Вершина 0,98	Перемога 0,92	Напряв 0,98	Безнадійно 0,95
Сходження 0,98	Подарунок 0,99	Повернутися 0,93	Віра 0,91
Зустріч 0,00	Поїздка 0,79	Ностальгія 0,98	Вести 0,98
Висота 0,97	Підкорення 0,99	Бачити 0,98	Погляд 0,61
Газета 0,99	Допомога 0,98	Відправитися 0,98	Бачити 0,00
Гроза 0,99	Похід 0,98	Повернення 0,00	Рух 0,95
Гроші 0,99	Привал 0,98	Поїзд 0,78	Дощ 0,89
Дощ 0,99	Прогулянка 0,98	Кордон 0,98	Друг 0,98
Дорога 0,91	Птах 0,99	Радість 0,91	Зір 0,98
Жінка 0,97	Путівка 0,98	Далеко 0,87	Йти 0,98
Знайомство 0,98	Подорож 0,97	Літак 0,96	Мрія 0,91
Лавина 0,99	Шлях 0,98	Рушити 0,98	Музикант 0,98
Любов 0,95	Робота 0,98	Збиратися 0,76	Думка 0,98
Мрія 0,97	Радість 0,98	Будинок 0,37	Біда 0,97
Знахідка 0,99	Сніг 0,96	Солдат 0,98	Битва 0,99
Обвал 0,99	Подія 0,99	Дорога 0,67	Війна 0,00
Хмара 0,99	Стежка 0,96	Прагнення 0,98	Воля 0,99
Відпочинок 0,98	Удача 0,96	Їхати 0,85	Єдність 0,99
Відпустка 0,98	Людина 0,99	Син 0,98	Життя 0,98
падіння 0,99	Реклама 0,96	Кличе 0,98	Історія 0,98
Афіша 0,99	Сенсація 0,99	Туга 0,98	Катастрофа 0,97
Газета 0,00	Повідомлення 0,99	Йти 0,83	Компанія 0,99
Картина 0,98	Туалет 0,99	Хотіти 0,98	Криза 0,99
Гарний 0,99	Фотографія 0,99	Мати 0,98	Легенда 0,99
Оголошення 0,99		Еміграція 0,98	Медицина 0,92
Друк 0,96			Поголос 0,99

Трійка слів № 5***Народна-страх-світова***

Надія 0,89
Перспектива 0,98
План 0,98
Поводир 0,98
Передбачати 0,86
Шлях 0,86
Радість 0,98
Випадок 0,98
Дивитися 0,82
Страх 0,91
Доля 0,98
Щастя 0,95
Удача 0,98
Людина 0,89
Пісня 0,99
Перемога 0,99
Політика 0,99
Правда 0,99
Проблема 0,98
Революція 0,93
Сила 0,99
Казка 0,99
Скорбота 0,99
Слава 0,97
Подія 0,99
Трагедія 0,98
Втрата 0,99

Трійка слів № 6***Гроші - квиток - вільне***

Великий 0,97
Взяти 0,92
Час 0,03
Вхід 0,86
Виграш 0,97
Гроші 0,97
Мати 0,83
Використовувати 0,94
Каса 0,86
Кіно 0,97
Купе 0,92
Купити 0,94
Зайвий 0,97
Місце 0,00
Багато 0,92
Знаходити 0,97
обмін 0,94
Армія 0,95
Великий 0,91
Важливий 0,99
Вахтер 0,97
Борг 0,98
Золотий 0,95
Йде 0,99
Конверсія 0,99
Гарний 0,94
Купити 0,99
Начальник 0,99
Новий 0,97
Оборонний 0,99

Трійка слів № 7***Людина-погони-завод***

Відпустка 0,94
Відсутність 0,97
Подарувати 0,94
Поїзд 0,94
Поїздка 0,81
Купувати 0,92
Отримати 0,89
Відвідання 0,83
Втратити 0,95
Придбати 0,97
Продаж 0,92
Проїзд 0,94
Подорож 0,78
Літак 0,94
Ціна 0,97
Людина 0,92
Військовий 0,00
Військпредом 0,93
ВПК 0,99
Дисципліна 0,99
Зброя 0,99
Офіцер 0,99
Охорона 0,99
Служити 0,88
Солдат 0,99
Старий 0,99
Побачити 0,99
Честь 0,98
Ящик 0,99

Трійка слів № 8***Двері-довіра-швидко***

Автомобіль 0,97
Великий 0,97
Взаєморозуміння 0,97
Війна 0,97
Входить 0,00
Виходити 0,89
Друг 0,97
Завоювати 0,94
Закрити 0,94
Зіпсувати 0,97
Ламати 0,97
Квиток 0,90
Близький 0,50
Великий 0,00
Важливий 0,98
Чудовий 0,98
Увійти 0,95
Зустріч 0,98
Знайомий 0,71
Йти 0,98
Цікавий 0,98
Гарний 0,90
Кращий 0,95
Улюблений 0,74
Маленький 0,98
Метро 0,98
Милий 0,95

Трійка слів № 9

Друг - місто - коло

Знаходити 0,89
Відкривати 0,00
Підняти 0,97
Отримати 0,97
Користуватися 0,97
Втратити 0,87
Придбати 0,94
Пройти 0,97
Розкрити 0,97
Зламати 0,91
Далекий 0,95
Дорогий 0,95
Друг 0,98
Єдиний 0,95
Їхати 0,90
Забутий 0,95
Замкнуте 0,90
Мій 0,79
Наш 0,98
Спілкування 0,98
Покинути 0,95
Почесний 0,98
Рідна 0,90
Серце 0,98
Старий 0,88
Хороший 0,95

Трійка слів № 10

Поїзд - купити - паперовий

Білий 0,99
Квиток 0,00
Близький 0,99
Будинок 0,99
Журнал 0,99
Змій 0,98
Іграшка 0,92
Книга 0,99
Макет 0,99
Пакет 0,93
Рушник 0,98
Проїзний 0,99
Розклад 0,99
Серветка 0,99
Собака 0,99
Стакан 0,93
Товар 0,98

Опис вибірки

Досліджувані	Характеристика досліджуваних			
	Стать	Показники у %	Вік у %	
			17	18
10 клас (23)	Юнаки (13)	20,2	10	12,2
	Дівчата (10)	15,5	12,5	3,0
11 клас (22)	Юнаки (12)	20,1		9,1
	Дівчата (10)	15,5		7,0

Зведений протокол сирих балів за методикою Б.Басса

№ п/п	Больше всего		Меньше всего		№ п/п	Больше всего		Меньше всего	
	буква	балл	буква	балл		буква	балл	буква	балл
1		2		0	15		2		0
2		2		0	16		2		0
3		2		0	17		2		0
4		2		0	18		2		0
5		2		0	19		2		0
6		2		0	20		2		0
7		2		0	21		2		0
8		2		0	22		2		0
9		2		0	23		2		0
10		2		0	24		2		0
11		2		0	25		2		0
12		2		0	26		2		0
13		2		0	27		2		0
14		2		0					

Типи спрямованості за Б.Бассом

№ п/п	Направленність на себе (Я)		Направленність на отношения (О)		Направленність на дело (Д)		№ п/п	Направленність на себе (Я)		Направленність на отношения (О)		Направленність на дело (Д)	
	буква	балл	буква	балл	буква	балл		буква	балл	буква	балл	буква	балл
1	а		в		б		15	б		в		а	
2	б		в		а		16	а		в		б	
3	а		в		б		17	а		в		б	
4	в		б		а		18	а		б		в	
5	б		а		в		19	а		б		в	
6	в		а		б		20	в		б		а	
7	в		б		а		21	б		а		в	
8	а		б		в		22	б		а		в	
9	в		а		б		23	в		а		б	
10	а		в		б		24	б		в		а	
11	б		а		в		25	а		в		б	
12	б		а		в		26	в		а		б	
13	в		а		б		27	б		а		в	
14	а		б		в		Σ	Σ Я(1-27)		Σ О(1-27)		Σ Д(1-27)	

Перетворення «сирих» показників за тестом Торренса в Т-шкалу

Т-шкала	Бали по оригінальності			Бали по унікальності		
	1 курс	3 курс	4 курс	1 курс	3 курс	4 курс
100	–		–	66	110	108
95		–	–	62	101	101
90		–	–	58	92	95
85	20	–	–	54	83	88
80	19	20	20	49	75	81
75	18	18	18	45	68	74
70	16	17	17	40	62	68
65	15	15	16	35	55	61
60	13	13	14	31	48	54
55	12	И	12	26	39	47
50	10	9	11	22	30	40
45	9	7	9	18	23	33
40	7	5	7	14	16	27
35	6	3	5	10	11	20
30	4	1	4	5	7	13
25	2	–	1	1	2	7
20	1	–	–	–	–	1